

37102

ANKARA UNIVERSITESI
SOSYAL BILIMLER ENSTITUSU
Halk Egitimi Anabilim Dalı

KADIN EGITIMINE FEMINIST BIR YAKLASIM
CANKAYA BELEDIYESI 100. YIL KULTUR EVINDE
UYGULAMALI BIR ARASTIRMA

YUKSEK LISANS TEZI

Danışmanı: Doç Dr. Meral Tekin

Fevziye Sayılan

Ankara
Kasım, 1993

İCİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
Problem	1
Amac	8
Önem	8
Sayıtlılar	9
Sınırlılıklar	9
Tanımlar	9
İKİNCİ BÖLÜM	
FEMİNİZM VE HALK EĞİTİMİ	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YÖNTEM	24
Yöntembilimsel Yaklaşım	24
Veriler ve Toplanması	26
Sürecin Planlanması	26
Oturumların Düzenlenmesi	27
Gündem Oluşturma	27
Grup Kuralları	28
Veriler ve Çözümlenmesi	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUMLAR	31
Katılanlara İlişkin Bulgular	31
Grup Kimliğinin Oluşumu	34
Grup Sürecinde Kişisel Gelişme	38
Grup Dönüşümü	45
Grup Sürecinde Sorun Tanımlama	50
Grup Sürecinin Değerlendirilmesi	54
BESİNCİ BÖLÜM	
ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	59
Özet ve Sonuç	60
Öneriler	61
KAYNAKÇA	63
EKLER	
EK 1 KİMLİK FORMU	70
EK 2 DEĞERLENDİRME FORMU	72
SUMMARY	73

BOLUM I

GIRIS

Problem

Cumhuriyet tarihi boyunca kadının statusünü yükseltmek amacıyla yapılan hukuk reformlarının ve toplumsal değişme sürecinin kadının statusünü ne ölçüde etkilediği toplum bilimciler tarafından ayrıntılı olarak araştırılmış bir konudur (Abadan-Unat, 1982; Kıray, 1982 ; Timur, 1982; Citci, 1982; Kağıtçıbaşı, 1975; Kandiyoti, 1977; Tekeli, 1982; Caporal, 1982). Kadın bir yandan Cumhuriyet'in çağdaşlaşma ve batılılaşma yönelimlerini sembolize ettiği ölçüde medeni ve siyasi hakları olan bir yurttaş olarak kabul edilmiş ve bunun sonucunda ataerkinin eviçi ve toplumsal mesruiyeti dolaylı olarak sarsılmıştır. Ama öte yandan istihdam, eğitim ve sosyal güvenlik alanlarında ayırıcı politikalar sürdürülmüştür.

Günümüzde kadınlar hala siyasete sembolik düzeyde katılmakta, karar ve yönetim süreçlerinin dışında kalmakta; üretim ve eğitime daha az katılmakta, katıldıkları durumda da cinsiyet ayrımcılığının özel biçimleri altında ikinci sınıf olmaktan kurtulamamaktadırlar. Kadının çalışması temel bir ekonomik etkinlik olarak görülmemekte, kadın emeği geçici nitelikli, kadın ücreti de aile bütçesine katkı olarak değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda da kadın emeği düşük statü ve düşük ücrete denk düşmektedir. Ayrıca aile içi işbölümü

örüntüleri, kadın çalışsın ya da çalışmasın her durumda, ev işlerinden ve çocuk bakımından kadının sorumlu tutulmasına neden olmaktadır. Kadınlar evdeki rollerine uygun meslek seçimi yönünde bir toplumsal baskı görmekte ve bu yönde yönlendirilmektedirler. (Tekeli, 1982, 1988; Abadan-Unat, 1982; Tan, 1979; Kandiyoti, 1990; Ecevit, 1985). Çünkü kadınlar açısından önemli kazanımlara rağmen, toplumda kadının yerine ilişkin değer, tutum ve inançlarda köklü bir değişiklik olmamıştır.

Hukuksal eşitliğin ötesine geçildiğinde, cinsiyetçiliğin toplum dokusunun derinine nüfuz ettiği söylenebilir. Nitekim reformların yaydığı eşitlik bilinci, islam dinin kadınlara yönelik söylemini ve ataerkil ideolojiyi asabildiği ölçüde yayılabilmek olanağı bulmuştur. Bunun sonucunda "kentli, iyi eğitim görmüş bir kadınlar sınıfı oluşmuş, kırsal kadının durumu temelde değişmemiştir." (Abadan-Unat, 1982, s. 22).

Bir toplumda kadının yeri, üretim ve yeniden üretim sürecindeki rolü kadar, toplumda kadının yerine ilişkin ideolojilerce de belirlenmektedir (Tekeli, 1988). Farklı toplumlarda farklı cins örüntüleri görülmesine karşın, kadının ezilmişliği ve bağımlılığı evrensel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sirman'a göre, herhangi bir toplumda kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyorsak, önce o toplumdaki kadınlık tanımının nasıl bir şey olduğunu ve kadınlara nasıl benimsetildiğini anlamamız gerekir (Sirman, 1989). Dolayısıyla kadınlık biyolojik

bir veri olmayıp, kültürel süreç ve pratiklerle oluşturulan bir kimliktir. Simone de Beauvoir'ın deyimiyle "kadın olarak doğulmaz, kadın olunur."

Günümüz Türk toplumunda da kadınlar 'kadınlık' denilen ve erkeğin karşıtı olan bir dizi norma uymak zorundadırlar. Bağımlılık, boyun eğme, edilginlik, duygusallık kadınlık özellikleri olarak, akıllı, bağımsız,, güçlü erkek özelliklerine karşı tanımlanmaktadır. Kadının kimliği toplumla, çalışma yaşamıyla, insanlarla kurduğu ilişkilerle değil, koruması altında yaşadığı erkeğin statusu ve ilişkileri ile tanımlanmaktadır. Gerek kırsal, gerekse kentsel kesimde kadının toplumsal yaşamın öznesi olması beklenmemektedir. Bu bağlamda kadınlar çocukluktan başlayarak kadınlık normunu derinden özümlemekte, 'es ve anne' rolünü içselleştirmekte ve bir kadınlık psikolojisine sahip olmaktadır (Tekeli, 1988). Bu koşullar altında da düşük düzeyde bir benlik geliştirmekte ve bağımlı kişilik özellikleri göstermektedirler (Kağıtçıbaşı, 1982). İlk çocuklukta aile içinde başlayan bu toplumsallaşma süreci, eğitim sistemi içinde de koşut bir gelişim göstermektedir. Çünkü eğitim sistemi toplumsal işlevlerinin yanısıra,

...belli bir topluma özgü basat kültür değerlerinin aktarılmasını güvence altına alır. Bu kültür değerlerinin birkısmı kaçınılmaz olarak kadın ve erkeklerden, kız ve oğlanlardan beklenen davranışları içerir (Tan, 1979, s. 197).

Eğitim sistemi eşitlikçi yönelimine rağmen örtük olarak varolan cinsiyetçilik nedeniyle kadınlar açısından

esitsizliği artırıcı bir rol de oynamaktadır. Bugün eğitim sisteminin (örgün) her düzeyinde kadınlar azınlıktadır. Nicel temsillerinin ötesine geçildiğinde program içeriği, ders materyali, öğretmen tutumları ve uygulamalar düzeyinde cinsiyetçilik yeniden üretilmektedir. Bu süreçten geçen kadınlar, işgücüne katılma noktasına geldiklerinde, rollerine ilişkin toplumun ve kurumun cinsiyetçi beklentilerini pasif bir biçimde kabul etmektedirler. Eğitim görmesine rağmen daha az sayıda kadın çalışmakta ve görece daha düşük bir ücrete razı olmaktadırlar (Tan, 1979; Gök, 1990/a; Alkan, 1981; Üzbay, 1982). Kadınlar çalışsalar ve eğitim görseler bile asıl olarak ev kadını ve anne kimlikleriyle kendilerini tanımlamakta, işlerini temel olarak görmemekte, yumuşakbaşlı, bağımlı ve itaakar kişilik özellikleri göstermektedirler (Kağıtçıbaşı, 1982; Kandiyoti, 1990).

Bugün Türkiye'de halk eğitimi çalışmaları asıl olarak devlet tarafından gerçekleştirilen Halk Eğitim Merkezleri etkinliklerinde odaklaşmaktadır. Gönüllü çalışmalar yaygınlaşamamakta ve dolayısıyla önemli bir varlık gösterememektedirler. Halk Eğitimi Merkezlerinde ise görünürde kadınların lehine bir durum söz konusu. Kursiyerlerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta. Bu kurslar sundukları programlar çerçevesinde kadınların geleneksel rollerini daha iyi yerine getirmelerini sağlamakta, erkeklerin ne ev ne de iş yaşamındaki üstünlüklerini zedelememektedir. Yetişkin eğitimi etkinliklerinin daha az kaynak gerektirmesi ve daha düşük bir itibara sahip olması kadınların bu alanda daha fazla olmalarının diğer bir nedenidir (Gök, 1990/b).

Kadınların özgürleşmesinin başlıca dolayınları olarak kabul edilen eğitim görme ve isgücüne katılma, eşitliği sağlamaya yönelik kamu politikaları ve kültürel dönüşümle bütünleşmediği sürece, kadınlar açısından gerçek bir kazanımı ifade etmeyebilmektedir.

Günümüz dünyasında kalkınmanın ürünlerinin tüm toplumca paylaşılması ve modernleştirici kurum ve süreçlerin yaygınlaşmasının kadın sorununu ortadan kaldırıcı bir etki yaratmadığı, tersine yeni eşitsizlikleri ve farklılıkları gündeme getirdiği kabul edilmektedir (Charlton, 1984; Ertürk, 1990). "Kadınlara Karşı Her Türü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" bu bağlamda gündeme gelmiş ve TC hükümeti tarafından da imzalanmıştır. Kadın sorunu konusunda varolan eğilim, hem yasal düzeyde gerçek eşitliği sağlamaya hem de cinsiyetçiliği önleme yönündedir. Eğitim ve özellikle de halk eğitimi bu politikaların oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir işleve sahiptir (BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Resmi Gazete, 11.6.1985).

Günümüzde halk eğitimi biçimsel eğitim olanaklarını artırmak ve kalkınmanın gerektirdiği nitelikli insangücü açığını sağlama hedefi ile yetinmemektedir. Bu işlevlerinin yanısıra, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri, kendi sorunlarının ayırdına varıp çözer duruma gelmeleri, içinde yaşadıkları toplumdaki değişimleri ve değişimledrin çeşitli alanlardaki etkilerini anlayabilmelerine olanak ve fırsat sağlamaya yönelmektedir (Gök, 1990; Oğuzkan, 1991; Stanage, 1986; Cameron, 1987).

Halk eğitimi bağlamında gözönüne alınması gereken bir olgu da "toplumsal değişme sürecinde ön plana çıkan yenilenme/direnme boyutunun son yıllarda kadın-erkek ilişkileri ve kadın kimliği konusunda odaklaşması" dır (Tekeli, 1990 s. 24). Bu olgu aynı zamanda kadınları toplumsal değişme sürecinin itici gücü ve toplumsal aktörleri durumuna getirmiştir. Bu sürecin kadınların benlik kavramına, rol beklentilerine, evlilik, annelik, ve çalışma konularındaki tutumlarına yansiyabilmesi için kadınların eşitlik ve değişim bilincine ulaşmaları gerekir. Halk Eğitim Merkezlerinde kadınlara sunulan geleneksel programların böyle bir amacı gerçekleştirme mümkün görünmemektedir. Son on yılda adını duyuran feminist hareket, bu harekete katılan kadınların verili kimliklerini dönüştürme ve ortak sorunlarının bilincine varma konusunda biçimsel olmayan bir eğitsel bir ortam sağlamış ve daha geniş bir toplumda ise cinsler arası eşitsizliklerin sorgulanmasının öntünü açmıştır. Aynı zamanda hedef aldığı baskının niteliğinden dolayı, toplumsal yaşamın demokratikleşmesi konusunda yeni bir açılım sağlamıştır. Toplumsal bir değişme için girilen bu bilinçli ve kolektif çabanın halk eğitimi açısından sonuçları ise özellikle bireysel dönüşüm odaklı bir yönelimin kavramsal gelişimine temel olabilecek bir deneyimi temsil etmesi ve toplumsal değişme sürecinde öncül rol oynayacak grupların eğitilmesinde yeni yaklaşımlara bir temel sunabilmesidir (Finger, 1989).

"Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınları yeniden yönlendirme" nin (Lowe, 1985 s. 75) halk eğitimi açısından

sonucu, kadınların bilinçlenmesini/güçlenmesini hedef alan kadın programlarının düzenlenmesi olmuştur. Bilinçlenmenin/güçlenmenin eğitim etkinlikleri içinde mümkün olduğu varsayımı üzerine temellenen bu programlarda kadınların kendi sorunlarının ayırdına varıp, çözer duruma gelmeleri, toplumsal bir güç geliştirmeleri, ve kendilerini toplumsal yaşamın öznesi olarak algılamaları hedeflenmektedir (Rosero, 1988).

Bu bakış açısıyla, ev kadınlarının bilinçlenmesini/güçlenmesini hedef alan eğitsel bir temel kurulabilir mi sorusuna yanıt amacıyla bir kadın grubu oluşturulmuş ve grup çalışması değerlendirilmiştir.

Amac

Bu araştırma, kadınların güçlendirilmesini hedef alan eğitsel bir temel kurma amacı ile gerçekleştirilmiştir; kadınların içinde buldukları toplumsal bağlam ve dolayınları hakkında bilinçlenmelerini hedef alan bu etkinlik, halk eğitimi açısından değerlendirilmiştir. Bu amaca ulaşmak için su sorulara yanıt aranmıştır.

1. Grup yaşantısının kişisel gelişime ilişkin sonuçları nelerdir ?
2. Grup pratiğinin grup dönüşümü açısından sonuçları nelerdir ?
3. Sürecin problem tanımlayıcı eğitim olarak sonuçları nelerdir

Önem

Bu araştırma sonucunda elde edilecek bilgi ve deneyim özellikle kadınların bilinçlendirilmesini hedef alan eğitim etkinliklerinin oluşturulmasında anlamlı ancak sınırlı bir materyal sağlayacaktır. Şu yararları sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kadınlara yönelik programların içeriğinin düzenlenmesine yardımcı olmak,
2. Eğitsel amaçlı kadın gruplarının oluşturulması konusunda bilgi sağlamak,

Sayıtlılar

Kadınların kendilerine özgü sorun ve gereksinimleri vardır. Bunların çözümünde ve kadınlara yönelik projelerin gerçekleştirilmesinde, kadınların bilimlendirilmesini hedef alan halk eğitimi önemli bir işleve sahiptir.

Sınırlılıklar

Arastırma,

1. Cankaya Belediyesi 100. Yıl Kùltür Evi kadın klùbùnùn etkinliklerine katılan 13 kadın, 20 haftalık etkinlik ile,
2. Arastırmanın kapsamı arastırma amacında belirtilen sorularla sınırlıdır.

Tanımlar

Feminizm.- Kadınlar için esit haklar doktrini. Aynı zamanda toplumsal esitsizliğin ötesinde kadınlar için de bir dünya yaratmayı hedefleyen bir toplumsal değisme ideolojisi (Humm, 1989, s. 74).

Kadınların toplumdaki ikincil konumunu anlamaya ve dönüştürmeye çalışan bir düşünce ve eylem biçimi (Sirman, 1989).

Cinsiyetçilik (Sexism): Cinsler arasında ayırım yaparak

erkeğin kadını değersizleştirdiği toplumsal ilişkiler biçimi ve ideolojisi (Humm,1989, s.202; Kramarae and Tereichler 1985).

Ataerki (erkek egemenliği) : Ataerki (patriyarka)

feminist teoride birçok farklı yoldan tanımlanmakta. Radikal feministlere göre,erkek egemenliği kapitalist ve diğer üretim tarzlarından bağımsız, kendi iç dinamikleri olan bir sistem (Firestone, 1979; Millet, 1973).

Sosyalist ve marksist feministler erkek egemenliğini materyalist bir bağlama yerleştirmeyi tercih ediyor.Evrensel ve değişmez bir erkek egemenliği sistemi yerine, her özgül toplumsal formasyona eklenen, içsel dinamikleri olan bir toplumsal ilişkiler sistemi. Emegın cinsiyetçi bölünmesinin erkek egemenliğinin maddi temelini oluşturduğunu, erkekler arası dayanışma ve hiyerarşi yoluyla, kadın emegini kontrol etme üzerine kurulu toplumsal ilişkiler sistemi olduğunu öne sürüyorlar (Hartman, 1981; Humm, 1989).

Basitce erkeklerin kadınlar karşısında ayrıcalık ve iktidar sahibi olduğu hiyerarşik toplumsal ilişkiler sistemi.

Toplumsal cinsiyet (gender):Feminist teoride biyolojik cins ve toplumsal cinsiyet özenle birbirinden ayrılmıştır (Millet, 1973; Firestone, 1979; Rosaldo, 1980; Humm, 1989).

Cins (sex), biyolojik bir terim. Kalıtsal olarak belirlenmiş bir özelliği anlatıyor. Toplumsal cinsiyet ise cinsiyetin biyolojik bir veri olmayıp psikolojik, kültürel ve toplumsal boyutunu açıklamak için kullanılan bir kavram (Butler and Wintram 1991; Wilkinson, 1986; Humm, 1989).

Bilinç Yükseltme

Küçük gruplarda diğer kadınlarla işbirliği ve dayanışa içinde yapılan bir tür kendi kendini sorgulama (Humm, 1989).

Kadınların gizli, bireysel korkularını, bunların toplumsal sorunlar olduğu yolunda ortak bir bilince dönüştürme, öfkeyi, kaygıyı ve acı veren şeyi açığa çıkarma, serbest kılma mücadelesini siyasala dönüştürme (Mitchell, 1985/a).

1960'larda ortaya çıkan taban gruplarına verilen ad. Tek tek kadınların yaşadıkları baskıları, korkuları, engellemeleri dillendirme süreci. "Acıyı, öfkeyi dillendirme, neredeyse bilinçsiz olarak yaşanan ezilmenin bilinç düzeyine yükseltilmesidir." (Mitchell, 1985, s. 91) Sürecin işleyiş modeline ilişkin Mitchell şunu söylüyor: "Kadınların oluşturduğu küçük bir grupta, kadınlardan biri, yaşadığı bir kürtaj olayı ile ilgili olarak hissettiklerini anlatmaya karar verir. Başkaları onu izler. Kürtaj olmamış olanlar varsa, onlar da olaya ilişkin korkularını, sosyal ve ahlaki tutumları dile getirirler, vb. Bu yoldan, özel yaşamın derinliklerinde gömülmeye terkedilen bir kişisel olay, kadınların yaşadıkları ezilme koşullarının bir belirtisi olarak incelenmekte, giderek kişisel olan, siyasal olanın çok hayati bir ögesi olmaktadır" (1985/a, s. 90).

Bilinçlenme (Conscientisation): Ezilenlerin içinde yaşadıkları sosyal bağlam ve dolaylıları hakkında farkında olma düzeylerinin yükselmesi (Freire, 1991). Mies (1983) Freire'nin bilinçlenme teorisini feminist teoriye uyarlamıştır.

BOLUM II

FEMINIZM ve HALK EGITIMI

Batılı toplumların ikinci savaş sonrasında görece refaha ulaştıkları 1960'larda ortaya çıkan feminist hareket aradan geçen son otuz yıl içinde eşitlikçi siyasetleri benimseyen bu toplumların hemen hepsini hem siyasalar düzeyinde hem de toplumsal ilişkiler düzeyinde derinden etkilemiştir.

Bu toplumların hemen hepsinde kadınların durumu benzerlikler gösteriyordu. Özellikle eğitim görmüş orta sınıftan kadınlar için eşitliğin olanaklı olduğu inancı ile uğradıkları ayrımcılığın boyutları arasındaki çelişkinin bilincine varma, hareketin itici gücünü oluşturdu. Bütün bu ülkelerde kadınlar işgücünün yaklaşık üçte birini oluşturuyor, 'eşit işe eşit ücret' ilkesi benimsenmiş olmasına karşın, kadınların aldıkları ücretler, erkeklerin ücretlerin üçte ikisi ya da yarısına denk düşüyor, kadın işçiler niteliksiz işlerde yoğunlaşıyordu. Üniversite düzeyinde katılımları, herkese eşit okuma fırsatı yaratmayı resmi politika edinmiş bu ülkelerde düşük düzeyde kalıyordu. Hukuk alanındaki cinsiyetçilik ise özel alanda kadına görevler, erkeğe haklar veriyor, ev kadınlarını kocalarının vesayetine terk ediyor, kadınların çalışma alanları ise 'korumacılık' adı altında kısıtlanıyordu (Anderson ve Zinsser, 1990).

Doğum kontrolü ve kürtaj konusundaki yasakçı tutum kadınlarının bu alanda da istismarını getirmekte, kitle iletişim araçları bir yandan kadına sadece 'anne ve zevce' rolünü empoze

ederken, öte yandan da kadın bedeni ve cinselliğini kullanarak cinsel baskının sürdürülmesine hizmet etmekteydi (Rowbotham, 1990). Kadınların baskıdırısı bu koşullarda gündeme gelmiş ve hızla yayılmıştır. Ugradıkları ayırıcılık ve baskının harekete geçirdiği kadınlar binlerce küçük taban grubunda örgütlenmiştir. Bu gruplar kadınların tek tek yaşadıkları kişisel sorunların politik çözümler gerektiren politik sorunlar olarak yeniden tanımlanmasını kaçınılmaz kılmıştır. 'Kişisel olan politiktir' farklı kadınları ortak bir paydada bütünleştiren bir zemin hazırlamıştır.

Hareketin kadınların bilicinde yarattığı bu köklü dönüşümün yanısıra, Batı kültürünün yerlesik normlarına yönelttiği elestiri, özellikle kitle iletişim araçları ve üniversiteleri etkilemiştir. Tekeli bu etkinin iki yoldan gerçekleştiğini; harekete katılan kadınlar arasında pekçok entellektüelin olduğunu ve bunların bir süre sonra üniversitelerde araştırmacı olduğunu, diğer yandan bir baskı grubu olarak hareketin cinsiyetçilik konusundaki elestirisinin dolaylı bir yoldan sosyal bilimlerin "hareketin topluma yönelttiği sorgulamaya kayıtsız kalmasını olanaksızlaştırdığını" (1992, s. 30) vurguluyor. Sosyal bilimlerin sosyoloji, antropoloji, psikoloji, pedagoji, dilbilim, edebiyat gibi bazı alanlarında kadın araştırmacıların görece ağırlıklı bir yere sahip olmasının bu sorgulamayı derinleştirdiği de bir gerçek (Tekeli, 1992).

1970'lerden itibaren her disiplinin içinden başlayan bu sorgulama "yaşamsal bir toplumsal gereksinmeyi karşıladığı için" (Abadan-Unat, 1992 s.15) hızla gelişmiş ve bugün ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya ve İskandinav ülkelerinde kadın araştırmaları bir disiplin olarak üniversitelere girmiştir. Türkiye'de de bu amaçla Ankara ve İstanbul Üniversitelerine bağlı "Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezleri" açılmıştır.

Kadın Araştırmalarından Feminist Metodolojiye

Feminist araştırmacıların 'normal bilimlere' yönelttiği sorgulama Kuhn'un Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı yapıtının ardından gelen bilimde pozitivistin sorgulandığı, çoğulculuk koşullarında 'normal' ya da 'geleneksel' bilimlerin görece, tarih ve kültür bağımlı olduğu, teorilerin paradigma yüklü olduğu tartışmalarına denk düşmüştür. Bu tartışmalar sonucunda, mutlak gerçek düşüncesi değişmiş, ve neyin bilimsel olduğuna ilişkin ölçütlerin değeri, ikna gibi ilk bakışta bilimsel görünmeyen birçok bileşenin de varlığı kabul edilir olmuştur. Pozitivism sonrası olarak adlandırılan bu dönemde feminist hareketin eleştirilerinin öncüllerini hazırladığı ve öncü feminist araştırmalar yoluyla, feminist araştırma bağımsız bir alan kimliği kazanmıştır (Nielsen, 1990; Wescott, 1990; Klein, 1983).

Nielsen ve Wescott'a göre Kuhn'daki paradigma değişikliği kavramına en yakın örnekler feminist araştırmalar. Erkek bakış açısından kadın bakış açısına geçmek bir paradigma değişmesidir.

Bunun sonucunda hem üzerinde çalışılan şey (bir disiplinin sorunsalı) hem de nasıl çalışıldığı (metodoloji) değişikliğe uğramıştır. Bu paradigma değişikliğinin iki önemli sonucu olmuştur. Birincisi daha önceleri sosyal bilimlerce gözardı edilen tecavüz, kürtaj, kadınların istismarı, çocuk bakımı, eviçi emek, pornografi, cinsel taciz, fahişelik gibi pekçok görüngenü alana girmistir.

"Daha önce görülmeyen ve adlandırılmayan şeyler görüngenü oldular. Bilinçli olarak kadın perspektifi ile görmek, daha önce görülmeyeni görmek ve farklı görmek anlamına geliyor. Dolayısıyla feminist araştırma, varolan verinin yeni bir perspektifle görüngenümesi anlamına gelen yeni bir yorumlama, yeniden yapılandırma ve yeniden çözümlenmedir" (Nielsen, 1990, s. 20).

İkincisi feminist araştırmalar geleneksel bilimlerin birçok durumu açıklayamadığını göstermişlerdir (Wescott, 1990).

Feminist araştırmaların teoninin ilgilenmediğı alanlara yöneldiğı, geleneksel bilimlerin açıklayıcı olmadığı noktasında sosyal bilimlere katkıda bulunduğı söylenebilir.

Feminist araştırmacılar bilimlerin kadınları görüngenümez kıldığı, dolayısıyla kadınların tarihe, bilime katkılarını gözardı ettiğini, onların ezilme ve sömürülmelerini gizlediğini bu haliyle de sosyal bilimlerin kurgularının ataerkil olduğunu ve kadınların aleyhine işleyen ataerkil yapıların sürdürülmüne katkıda bulunduğı üzerine tezlerle 'normal bilimlerin' yerleşik normlarına, metotlarına ve yaklaşımlarına ciddi eleştiriler yöneltmişlerdir (Tekeli, 1992; Harding, 1987; Nielsen, 1990; Klein, 1983; Stanley and Wise, 1990).

Öte yandan metodoloji ve epistemoloji üzerine tartışmalar

sürmektedir (Ramazanoğlu, 1992; Nielsen, 1990; Stanley and Wise, Ecevit, 1992; Tekeli, 1992). Bu çeşitliliğin yanısıra geleneksel bilimlerin nesnellik, kesinlik, değer yargılarından arınmışlık normlarının erkeklerin geliştirdiği bilimler için geçerli olduğu ve statükoyu korumaya yaradığına dikkat çekmektedirler.

Feminist metodolojinin erkek merkezli araştırmaların tersine erkekleri yok saymadığını, kadının deneyimi ile başladığını ancak onunla bitmediğini, kişinin toplumsal konumu hakkında bir bilinc, farkında olma ve bu durumla kişinin deneyimi hakkında ilişki kurmayı kapsadığını, dolayısıyla feminist metodoloji üzerine çalışmalar ve öncül araştırmaların toplumsal yaşamı anlamak, dönüştürmek konusunda yaratıcı, üretken ve daha kapsayıcı olduğunu vurgulamaktalar.

Wilkinson'a göre feminist araştırma özel bir araştırma türü. Kadınların deneyim, düşünce ve gereksinimleri ile başlar ve bunun araştırma sürecindeki doğurguları ile çalışır

Bunlar;

Öznel olmaktan kaçınmamak,

Araştırmacı-araştırılan (özne-nesne) ayırımına karşı kadınları araştırmanın öznelere olarak görmek,

Katılan kadınlarla etkileşime girmek,

Otorite ve kontrol aracı olmaktan kaçınmak,

Daha çok nitel teknikleri kullanmak (Wilkinson, 1986):

Bazı araştırmacılar, araştırmanın kadınların toplumdaki yerini değiştirmeyi hedefleyen bilinçli, politik bir eyleme denk düşüğünü ve bu yönüyle de açıkça pedagojik bir özelliğe sahip

olduğunu vurgulamaktalar (Mies, 1983; Lather, 1991; Wilkinson, 1986; Stanley and Wise 1983). Yine bazı araştırmacılar, araştırma sürecinin araştırmacının bilinci tarafından belirlendiği noktasına dikkat çekmişlerdir (Mies, 1983; Stanley and Wise 1990).

Feminist metodolojinin ayırdedici özellikleri üzerine sunları söylemek mümkündür;

Toplumsal cinsiyet asimetrisinin tüm toplumsal yaşamın temel bir özelliği olduğunun kabulü,

Araştırmanın özne ve nesnesinin (araştırmacı/araştırılan) birbirinden ayrılabilmeceğini öne süren ve bireysel deneyimleri bilimsel bilginin nesnesi olarak görmeyen 'nesnellik' ve 'tarafsızlık' nosyonuna karşı eleştirel bir tutum almak,

Feminist araştırmanın ahlaksal sonuçlarına ilgi duymak, kadınların bilgi nesnesi olarak sömürüldüklerini kabul etmek,

Kadınların güçsüzlüklerinin önemini görmek ve ataerkil toplumsal kurumların araştırmalar yoluyla değiştirilmesine önem vermek,

Kadınlar ve onların deneyimlerini, çıkarlarını, gereksinimlerini temel almak,

Mies (1983 s. 123) araştırma sürecinin hem araştırmacı hem de araştırılan açısından bir bilinçlenme süreci olduğunu, Stanley and Wise (1983, 1991) ve Lather ise sürecin araştırmacının bilinci tarafından belirlendiğini vurgulamaktalar.

Kadın perspektifi ile görme araştırmanın temeli addedilmekte, kadınların deneyimlerinin özgül bir bağlamda

yapılandırılması ve yorumlaması gerektirdiği vurgulanmakta ve feminist metodoloji öznel olanı dışlamak yerine, öznel, emosyonel ve içsel olan üzerinde odaklanmaktadır.

Temel Bir Metodolojik Araç Olarak Bilinc Yükseltme

Bilinc yükseltme feminist metodolojide farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Birincisi bilinc yükseltmeyi metodolojik bir araç olarak kullanma. İkincisi Araştırma sürecinin bilinc yükseltme potansiyeli. Üçüncüsü ise araştırmacının ve araştırılanın feminist bilincinin değerlendirilmesi.

Bilinc yükseltme katılanların 'yasamla baş etme' yolları üzerine derinlemesine bilgi sağlayabilir. "katılanların dünyasını anlamak için verimli bir bağlam oluşturur." (Cook and Fonow, 1990 s.75). Araştırmacının feminist bilinci bir bilgi kaynağı olarak görülebilir. Toplumsal cinsiyet asimetrisini kavramamızı sağlayabilir ve toplumsal hayatta onun nasıl işlediğini gösterebilir (Lather, 1991; Cook and Fonow, 1990). Bilinçlenme süreci araştırmaya katılan kadınların politiklesmesini ve eylemliliği cesaretlendirerek bilinc yükseltme ile toplumsal değişmeyi birleştirir (Mies, 1983; Barndt, 1980).

Bazı sosyologlar bilinc yükseltmenin metodolojik bir araç olarak kullanımını önermişlerdir (Mies, 1983; Stanley and Wise, 1983; Reinharz, 1983; Oakley ,1981). Bilinc değişimine yol açan boşanma, annelik, dulluk, tecavüz, fiziksel saldırı, cinsel taciz gibi tipik durumlar incelenir. Normal durumun bir tür kırılması olan bu tür olguların ataerkil ilişkilerin demistifiye olmasına

yolactığı ve öznenin gerçekliği farklı bir yolla görmesini sağladığı varsayılmaktadır. Ayrıca bilinc yükseltme bir teknik olarak rol oynama, tecavüz grupları, psiko drama gibi daha çok benlik bilinci ve amaçsallık taşıyan etkinliklerde de kullanılmaktadır (Butler and Wintram ,1991). Lather ise üniversite düzeyinde sınıf içi etkinliklerde kullanmıştır (1991).

Secilmis Araştırmalar

Mies (1983, s. 117-140) Evici siddete maruz kalan kadınlarla yaptığı araştırmada yapılandırılmamış görüşme yoluyla oluşturduğu kadın grubunda bilinc yükseltme tekniği ile hem veri toplamış hem de kadınlar için bir sığınma evi açılmasını sağlayan bilinçlenmeyi hedeflemiştir. Evici siddetin tarihsel ve toplumsal kökenini çözümlenmeye yönelik projesinde tek tek kadınların bilinçlenmesi, kolektif bilinc dönüştürme yoluyla toplumsal değişmeye bağlanmıştır. Mies'e göre kadınların kendi bireysel acılarının toplumsal nedenlerini anlama bir bilincine varma sürecidir. Mies Freire'nin problem tanımlayıcı yaklaşımını feminist metodolojiye adapte etmiştir. Bu süreçte araştırma nesnelerinin araştırma özneleri haline geldiğini, kadınların bu süreçte gerçekliğin baskıcı öğelerine karşı durmaya güdülendiğini ve araştırma sonucunda ortaya çıkan daha fazla ayırdında olmanın toplumsal değişmeye yolactığını belirtiyor.

Mies'in araştırmasının özgünlüğü (öncü olması bir yana) bilinc yükseltmeye Freireci yaklaşımındadır. Ataerkil kapitalist

toplumların toplumsal ilişkilerinin baskıcı karakteri ile kendi özgül durumları arasında bir bağ kurmayı 'kollektif bilinc dönüşümü' hedef almış, değişme ve eylem süreçlerine dönüşmeyen bilinçlenme süreçlerinin tehlikeli yanılsamalara ve gerilemelere yol açacağına dikkat çekmiştir.

Bardnt (1980) ise, Perulu dört okumaz yazmaz kadınla yaptığı araştırmasında, görsel araç olarak kullandığı resimli roman aracılığıyla, kadınların resimli romana tepkilerini değerlendirerek, kadınların yorumları ve ifadeleri üzerine kurduğu karşılıklılık temelinde, hem okuma-yazma öğrenmelerini hem de bilinçlenmelerini hedef almıştır. Kendini ifade etme ile kollektif eylem birbirine bağlanmış, bilinc yükseltmeden geçen bu dört kadın, yaşadıkları köy için su sağlanmasına yönelik bir kadın grevine öncülük etmişlerdir.

Oakley (1981, s. 30-62) ev kadınlarıyla yaptığı araştırmasında, mülakat tekniğini kullanmış, kadınların annelik deneyimine ilişkin kendi ifadelerini temel alarak, kadınlarla kurduğu karşılıklılık temelinde, araştırma sürecininin kadınlar açısından bilinc yükseltici işlevini irdelenmiştir. Araştırmacı ile araştırılan arasında kurulan karşılıklılığın sürecin bilinc yükseltici yönünü açığa çıkardığı ve bu yolla daha fazla veri sağladığı söylenebilir.

Roberts de (1981, s. 7-30) Oakley gibi sosyolojik araştırmada kadınların görünmezliği sorunsalından hareketle 'Kadınlar ve Doktorları, Araştırma Sürecinde Güç ve Gücsüzlük'

adlı araştırmasında, kadınların hem araştırma sürecine hem de tıp ve kadın ilişkilerine dair öznel değerlendirmelerini araştırma sürecine dahil ederek, hastane kayıtları ve doktorlarla görüşmelerden topladığı verilerle birlikte değerlendirmiştir.

Bu araştırmaların ayırddedici özelliği, kadınları araştırmanın öznesi olarak görme, kadınların ve araştırmacının bilincini bir bilgi kaynağı olarak değenlendirme, kadınlarla etkilesime girme, araştırma süreci sonunda kadınlarda bir bilinc dönüşümünü hedeflemek denilebilir.

Halk Eğitimi Açısından Sonuçları

Hareketin eğitim bilimleri içinde bir alt disiplin olan halk eğitimi alanına etkilerini doğrudan ve dolaylı etkiler olarak değerlendirmek mümkün.

Finger (1989) Yetişkinlerin nasıl öğrendiği ya da niçin öğrenemediği sorusuna kısmı bir yanıtın bu taban gruplarının bireysel dönüşüm için gerekli ipuçlarına sahip olduğunu vurguluyor. Bu bağlamda taban gruplarının gerek katılanlar gerekse daha geniş anlamda tüm topluma etkilerini gözönüne alarak değerlendirildiğinde, katılanlar açısından içtenlikli bir biçimde, eğitici bir işlev gördüğü, topluma yönelttiği temel sorgulamalar aracılığıyla da cinsel tutumlar, kimliklerin dönüşmesinin yanısıra, hak, eşitlik, özgürlük gibi temel insani sorunlara derinlik kazandırdığını söylemek mümkün.

Doğrudan etkileri sözkonusu edildiğinde ise, halk eğitimi içinde hedef kitlesi doğrudan kadınlar olan alanın varolan önceliklerine (hedef kitle) ek olarak, kadınların bilinçlenmesini hedef alan ve bilinç yükseltmeyi temel bir yöntembilimsel yaklaşım olarak benimseyen feminist bir yaklaşım doğmuştur (Rosero, 1988; Lather, 1991; Bhasin, 1992). "Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınları yeniden yönlendirmek" (Lowe, 1985, s. 75) konusunda kadın gruplarının özlemleri ile uluslararası kuruluşların yaklaşımları çakışmıştır.

1980 yılında toplanan BM Kadınların On Yılı Dünya Konferansı nihai metni (Konferans Raporu, 4-30 Temmuz 1980 Kopenhag) ve ICAE'nin (Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konseyi) 1980 yılından itibaren başlattığı kadın programları önemli gelişmeler olarak anılabilir.

CEAAL'in (Latin Amerika Ülkeleri Halk Eğitimi Konseyi) 1982 yılında oluşturduğu Kadın ve Halk Eğitimi Programı çerçevesinde hemen hemen bütün kıta ülkeleri düzeyinde, doğrudan kadın örgütleri, taban gruplarının katılımıyla gerçekleştirdiği programlar ile, doğrudan kadınların bilinçlenmesini hedef almıştır.

Okuma yazma bilmeyen kadınlar için düzenlenen programlar kadınların bilinçlenmesini hedef alacak bir biçimde Freireci bir yaklaşımla düzenlenmektedir. Bu alanda Brezilya'da yürütülen çalışmalar özellikle önemli. Çünkü kadınların okur yazarlık eğitimi dolayısıyla toplumsal dönüşüme katılmaları biçiminde yürütülen çalışmalar, doğrudan taban gruplarının güc ve desteğinden yararlanmakta, bunlar arasında iletişim ve eşgüdümü

sağlamak amacıyla ulusal düzeyde kadın ve halk eğitimi ağları kurulmaktadır (Viezza, 1988). Benzer bir yaklaşım okuma yazma programları çerçevesinde Puerto Rico'da yürütülmüş, kadınların bilinçlenmesini hedef alan program bütün bir toplumun dönüşümünü içeren topluluk eğitiminin bir bileşeni olarak yürütülmüştür (Benmayor, 1991). Her iki çalışmada araştırmaya dayalı eğitim projeleri olarak tasarlanmış, kadın hakları, cinsel şiddet, kadınların üretim ve yeniden üretim sürecindeki rolleri çerçevesinde kadınların bilinçlenmesini, bu yolla politik eylemliliklerini hedeflemiştir.

Sili, Ekvator, Meksika, Dominik Cumhuriyeti'nde de Latin Amerika Halk Eğitimi Konseyine bağlı ulusal kadın ağları, gerek kırsal, gerek kentsel yörelerde yaşayan ve özellikle dezavantajlı durumda bulunan kadınlar için, okur yazarlık dahil, beceri eğitimi, teknik eğitim, toplum kalkınması, sendikal mücadele, siyasi katılma konularında kadınların bilinçlenmesini hedef alan araştırmaya dayalı eğitim projelerini gerçekleştirmekte (Growing Education: Women, Feminism and Popular Education, 1988)

Freire (1991) sonrasında, halk eğitimi içinde gelişen ezilenlerin, dezavantajlı durumda bulunanların bilinçlenmelerini hedef alan yaklaşımın yaygınlık kazanması ile, kadınların eğitimi ile ilgilenen uluslararası kurumların önceliklerinin çakışması, kadınlara yönelik bilinçlendirici/güçlendirici programların yaygınlaşmasını getirmiştir.

BOLUM III
YONTEM
BILINC YUKSELTME

Yöntembilimsel Yaklaşım

Araştırma grup çalışması olarak planlanmış ve yürütülmüştür. Grup çalışması kadınların bilinçlenmesini/güçlenmesini hedef almıştır. Bunun için halen kadınların ikincil durumlarını sürdüren yapılar, toplumsal bağlam ve bunun dolaylıları hakkında farkında olma düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

Bu yapıların değişmesi sorgulama ve yüzleşme ile mümkündür. Grup çalışması bu yaklaşımla katılan kadınların kendilerini ifade etme süreçlerinde yapılandırılmıştır. Kadınların kendi deneyimleri üzerine yapılan konulu tartışmalar, grup etkileşimi içinde hem tek tek kadınların kişisel gelişimi hem de grup kimliğinin oluşmasında temel olmuştur.

Katılanların yaşam bilgileri ve deneyimleri, araştırmacının bilinci ve kuramsal bilgilerin yanısıra, bilgi kaynağı olarak değerlendirilmiştir; bunun sonucunda oluşan/önerilen tartışma konuları araştırmacının yönlendirmesiyle özel yaşamdan kamusal-toplumsal alana yayılan bir biçimde, haftalık gündemleri oluşturmak üzere düzenlenmiştir. Grup çalışması planlama ve değerlendirme süreci dahil kadınların azami ve derinden katılımını hedef almıştır.

Kısaca özetlersek, araştırma eğitsel düzeyde kadınlar için (onları güçlendirecek/bilinçlendirecek kollektif ve bireysel dönüşüm için bir temel kurma) ve yöntembilimsel düzeyde kadınlarla birlikte yürütülmüştür.

Bu süreçte araştırmacının rolü,

- Araştırmacı grup kendiliğindenliğine katılmıştır. Öngörülen amaçlar ve hedefler grubun ortak amacı ve hedefi oldukça, kendiliğinden ve planlanan süreçler kadınların katılımı ile içice geçmiştir.

- Grup sürecinde katılanlarla etkileşime girmiş, kendi ayrımcılık deneyimlerini grup sürecine katmış, ayrıca kadınların duygu düşünce ve davranışlarına değer vermeyi etik bir tutum benimsemiştir.

- Otorite ve kontrol aracı olmaktan kaçınmış, demokratik yaklaşımlarla etkinliğin kolaylaştırıcısı olmuştur.

- Değerlendirme aşaması dahil sürecin tamamına kadınların azami katılımını hedef almıştır.

Bilinç Yükseltme Tekniğinin Araştırma Bağlamında Kullanımı

Bilinç yükseltme tekniği problem tanımlayıcı yaklaşımla sürece uyarlanmıştır. Kadınların yaşadıkları bireysel sorunları baskıcı toplumsal ilişkilerin bir yansıması olarak gören bu yaklaşımda vurgu ortak bilinç dönüşümü ve eylem üzerinedir.

Bu nedenle süreç, kadınların bireysel olarak çektikleri sıkıntının tanımlanmasının yanısıra grubun ortak sorunlarını tanımlamaya yönelmiştir. Kendini ifadeetme süreci bireysel ve

ortak sorunları tanımlama olarak yönlendirilmiştir.

Grup etkinliği içinde, kadınların içinde yaşadıkları toplumun onların dezavantajlı durumda yaşamalarına yol açan toplumsal ilişkilerini ve toplumsal yapılarını etkileme yeterliliği kazanacakları varsayılmıştır.

Veriler ve Toplanması

14 Ekim 1991 -8 Mart 1992 tarihleri arasında 20 haftalık bir süre içinde haftalık toplantılar biçiminde sürdürülen grup çalışmasında, katılanların konuşmaların bant kaydının alınmasına izin vermemeleri nedeniyle; araştırmacı tarafından toplantı sırasında tutulankısa notlar, toplantı sonrasında doğrudan gözlemlerine dayanarak

tuttuğu notlar, kadınlarla birlikte yapılan üç değerlendirme toplantısına ilişkin notlar, katılanların kendi ifadeleri temel alınarak üç düzeyde değerlendirilmiştir.

- a) Grup etkinliğinin kişisel gelişime katkısı,
- b) Grup etkinliğinin grup dönüşümü açısından sonuçları,
- c) Bilinç yükseltme pratiğinin problem tanımlayıcı eğitim olarak sonuçları

Grubun Oluşumu.- Grup, 100. Yıl KültürEvi'nin Kadın Kulübü açılacağı konusundaki duyurusunun yanısıra, araştırmacı ve Kültürevi müdürü Güven Tunc'un, Radyo 1 Gecenin İçinden programından yaptıkları çağrı sonucu başvuran 30 kadın içinde tartışma ve görüşmeler yoluyla gönüllü 13 kadın tarafından oluşturulmuştur.

Sürecin Planlanması

Grubun amacını saptamak ve bir gündem oluşturmak üzere

yapılan ikinci toplantıda, araştırmacı daha önce katıldığı kadın gruplarında çalışma ve amaç saptamaya ilişkin deneyimlerini aktarmıs, süreçteki rolünü açıklamıs ve verimli bir grup ortamı oluşturmak için yapılan tartışmalardan sonra amaç ve tartışma konuları saptanmıştır.

Grubun Amacı:"Baskı altında yaşamanın gündelik yaşamımızın her alanında nasıl rol oynadığını çözümlmek ; varolan bireysel ve ortak sorunlarımızı tanımlamak, sorunlar çerçevesinde talepler oluşturmak" biçiminde tanımlanmıştır.

Oturumların Düzenlenmesi

Toplantıların her hafta Perşembe günü, saat 13.30'dan itibaren 3 saat sürmesi ve 16 haftada tamamlanması kararlaştırılmıs, ancak oturumlar 4 - 4.5 saat sürmüş ve değerlendirme dahil süreç 20 haftada tamamlanmıştır.Gruba katılan 6 kadın, Mayıs 1992 sonuna kadar toplantıları sürdürmüştür.İkinci dönem olarak adlandırılan bu sürece araştırmacı zaman zaman katılmıştır. Bu dönemde etkinlikler kitap okuma, sunuş ve tartışma biçiminde sürdürülmüştür.

Gündem Oluşturma.- Grubun amacı saptandıktan sonra, kadınların tek tek ifade ettikleri sorunlar, tartışma konuları gözönüne alınarak özel alandan (yeniden üretim sürecindeki rolleri) başlayan toplumsal/kamusal alana (kadının statüsü ve ayırıcılığın boyutları) ilişkin konuları kapsayan bir program oluşturulmuştur.Dokuz tartışma konusu, oturumların gündemini oluşturmuştur. Birden altıya kadar olan gündemler ikiser hafta

tartışılmış, ikinci hafta bir film seyredilmiştir. Dördüncü hafta bir kadının önerisi ile "farklı kimlikler ve toplumsal durumları kadın olarak yaşamının anlamı" üzerine tartışılmıştır.

1. Kadınlık nedir? Nasıl kadın oluyoruz?
2. Ev kadınlığı
3. Annelik rolümüz
4. Zevcelik rolümüz, duygusal gereksinimlerimiz
5. Bedenimiz, cinselliğimiz.
6. Aile içi şiddet ve cinsel taciz
7. Kadınlararası ilişki ve rekabet
8. Toplumun bir üyesi olarak haklarımız
9. Ayırıcılığın toplumsal, hukuksal, siyasal boyutları
10. Farklı kimlikler ve toplumsal durumları kadın olarak yaşamının anlamı.

Grubun Kuralları.– İşbirliği içinde çalışan bir grup

ortamı yaratmak ve sürekliliği sağlamak konusundaki beklenti ve istekler tartışma içinde grup kuralları olarak belirlenmiştir. İlk elden daha çok biçime ilişkin olan kurallar, grup sürecinde grup normlarına dönüşmüştür.

1. Toplantılara düzenli olarak katılmak, üç toplantıya üst üste katılmayanların (mazeretsiz) grubu terk etmiş sayılacağı,
2. Grubun dışarıya kapalı olacağı,
3. Grupta konuşulanların grupta kalacağı,
4. Konusmak istenmeyen durumlarda zorlayıcı olmama,

5. Hiçbir kadının (ya da kadınlık durumunun) diğlerinden ayrıcalıklı olmadığını önkabulü, farklılığın grup yaşantısını zenginleştireceği,

6. Herkesin kendini ifade edebilmesi, farklı deneyimlerin ifade olanağı bulabilmesi için ayıpsız ve yargılamasız bir grup ortamı yaratmaya istekli olma hali.

7. Her hafta Perşembe günleri 13.30,17.30 arası sürekli ve düzenli toplantı, sürecin sonunda ortak değerlendirmesi yapılması.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Verilerin toplanması sürecinde yapılandırılmış araçlar özellikle tercih edilmemiş, ölçme ve istatistiki çözülemeye uygun veriler zayıf kalmış, kadınların gereksinim ve sorunlarını kavramlaştıracak nitel veriler öne çıkmıştır. Araştırmacının toplantı sırasında tuttuğı kısa notlar, özellikle toplantı sonrasında doğrudan gözlemlerine dayanarak tuttuğı notlar araştırmanın temel bilgi kaynağını oluşturmuştur.

Grup kimliğinin oluşumuna ilişkin veriler, a) Grubun varlığı b) Grubun atmosferi, c) Kendini tanıma (benliklerini keşfetme) bağlamında grubun güç kaynağı olması, d) Yaşamlarını sorgulama ve dönüştürme konusunda grubun güç ve dayanışma kaynağı olması başlıklarında grup yapısının gelişim seyrini izleyerek değerlendirilmiştir.

Kişisel gelişime ilişkin veriler a) İletişim becerileri
b) Zihinsel gelişme üzerinde odaklanmış, kendini açıkça ortaya koyma ve olumlu geribildirimin her iki gelişim sürecindeki rolü irdelenmiştir.

Grup etkinliğini ölçmede Dr. Uğur Öner'in etkileşim gruplarını değerlendirmek amacıyla geliştirdiği araç gruba uygulanmıştır (Ek 2).

Kadınlarını kendilerini ve grubu değerlendirdikleri yazılı metinler (mektuplar) ve son değerlendirme toplantısında her kadının tek tek tanımladığı sorunlar grubun etkinliğinin değerlendirilmesinde ölçüt olarak kullanılmıştır.

Sürecin tamamında,

a) Toplanan nitel veriler nitel çözümlemelerle yorumlanmış, bulgular, feminist grup çalışması ve topluluk eğitimi ilkeleri açısından değerlendirilmiştir.

b) Veriler standardize edilmemiş, katılanların ifadeleri ve yorumları temel alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUMLAR

Verilerin yorumlanmasında kadınların ifadeleri ve yorumları temel alınmış, benzer ve aynı ifadeler tekrar edilmemiştir.

Grubun Betimsel Özellikleri.- Kimlik formu (Ek 1) ve görüşmelerden elde edilen bilgilere göre,

- Grubu oluşturan 12 kadın, ev kadını ve biri hariç (emekli ilköğretim öğretmeni) diğerleri daha önce ev dışında çalışmamışlar,

- Grubun yaş durumları 27-62 arasında dağılmakta; 5'si otuzlu yaşlarda, diğer 7'si 40-60 yaş arasında,

- Öğrenim durumları: 6'sı ilköğretim, 6'sı lise, 1'i ortaokul mezunu,

- Medeni durumları: Kadınların tamamı evli. biri hariç diğerleri çocuklu 4 kadın 1 çocuklu, 7 kadın 2 çocuklu, 2 kadın 3 çocuklu.

- Eşlerinin öğrenim durumu: Yedi kadının esleri yükseköğretim mezunu (avukat, mühendis, serbest meslek) 4'ünün esi lise mezunu, 2'sinin esleri ilköğretim mezunu,

- Aile içi kararlar konusunda,

Kaç çocuk sahibi olunacağı konusunda, eşleriyle birlikte karar verdiklerini,

Doğum kontrolü konusunda 6 kadın kendilerinin, 2 kadın eşlerinin, 5 kadın ortak karar verdiklerini,

Cocukların eğitimi konusunda 6 kadın ortak, 3 kadın kendilerinin, 3 kadın ise eşlerinin karar verdiğini,

Cocuklara verilecek harçlık konusunda, 6 kadın ortak, 4 kadın kendisi, 2 kadın ise eşlerinin karar verdiğini,

Büyük alışveriş konusunda 5 kadın kendilerinin 8 kadın ise ortak karar verdiklerini,

Eğlence ve tatil konusunda bir kadın kendisinin, 11 kadın ise ortak karar verdiklerini,

Günlük alışveriş konusunda, 9 kadın kendilerinin, 3 kadın eşlerinin, 1 kadın ise ortak karar verdiklerinin belirtmişlerdir.

- Kulüp toplantılarına katılma konusunda eşlerinin tutumuna ilişkin olarak 3 kadın haber vermeden katıldıklarını, 9 kadın eşlerinin haberdar olduğunu ve özendirildiklerini, 1 kadın ise eşini çekimser kaldığını belirtmiştir.

- Gruba katılan kadınların tamamı kentli kadınlar, uzun yıllardır Ankara'da yaşıyorlar.

- Tamamı bir günlük gazete okuyucusu,

- Toplumsal durumları, haberleri radyo ve televizyondan izliyorlar. Kentsel düzeydeki kültürel etkinliklerden (sinema, tiyatro düzeyinde) haberdarlar, sık olmasa da gidiyorlar.

- Dış görünüm bakımından kentli modern kadınlar,

- Politik eğilimleri bakımından türdes bir grup değil, görüşler çeşitleniyor.

- Grupta özel olarak yalnızlık çeken yok. Komsu, akraba ve ahbablarından oluşan bir aile çevreleri ve eşlerinden bağımsız katıldıkları ahbab kadın çevreleri var.

- Gruba katılan kadınlardan 4'ü 100. Yıl Kültürevi'nde açılan el sanatları kurslarına katılıyorlar.

- Gruba katılma konusunda, yeni sosyal ilişkiler kurma hepsinin paylaştığı bir beklenti, boş zaman değerlendirmek, birşeyler öğrenmek istediklerini de belirtenler var. Çok amaçlı bir yönelimle katıldıkları söylenebilir. 1 kadın erkek egemenliğinden rahatsız olduğu için, 1 kadın da kendisi ile ilgili konuşmak istediklerini belirtmişlerdir.

Kimlik formundan elde edilen bilgilere göre, kadınlar aile içi kararlar konusunda kendilerini etkin hissediyorlar, ancak grup sürecindeki sorgulama sonucu, aile içi kararlarda kimin etkin olduğuna ilişkin sorunlar çıktı. Bu soruya verilen yanıtların aile içi yetke ilişkilerini yansıtmadığı, çünkü kadınların kendilerinin etkin olduklarına dair bir bilinçlilik taşımadıkları görüldü. Özellikle eşleriyle ilişkileri sözkonusu edildiğinde kendilerini daha güçsüz, çocuklarıyla ilişkileri ve onlarla ilgili konularda kendilerini daha güçlü hissettikleri görüldü. Ev içi rollerinden doğan kimlikleri (es ve anne) nin farklı yönlerine verdikleri değerler grupta yeniden değerlendirildi.

GRUP KİMLİĞİNİN GELİŞİMİ

Grup kimliğinin gelişimi, katılanların birbirlerini tanıyıp, ayırdına varmaları sürecinden başlayarak, grupla özdeşleşme, güven, dayanışma ve etkileşim içinde biçimlendi. Grup üyeliğinin toplumsal bir kimlik olarak değerlendirilmesi bu süreçte her kadının bireyselliği çerçevesinde anlam kazandı.

Grup kimliğini geliştiren süreçler şunlardır:1) Grubun varlığı, 2) Grubun atmosferi (ortamı), 3) Kendini tanıma, benliklerle ilişki bağlamında grubun güç kaynağı olması, 4) Yaşamlarını sorgulama ve dönüştürmede grubun güç ve dayanışma kaynağı olması.

1) Her hafta toplanacak olmanın bilgisi, başka bir yerde değil grupta olmak, haftalık düzenlilik ve süreklilik grup kimliğinin gelişiminde önemli bir role sahip; güven duygusunun oluşumu ve grupla özdeşleşme bu süreklilik ve varlığının kesinliği düşüncesi içinde biçimlendi. Grupta öğrenilenlerin günlük yaşama aktarılmasının sonuçlarının tekrar gruba getirilmesi ve değerlendirilmesi grup kimliğini pekiştirdi.

Katılanlar toplantıların daha sık yapılması ve sürecin uzatılması konusunda sık sık isteklerini dile getirdiler. "Her hafta toplantıları iple çekiyorum," " Bütün programlarımı haftalık toplantılarımıza göre düzenliyorum," "Hayatımı grup toplantılarına göre düzenlemeye başladım" gibi ifadeler grubun varlığının kadınların yaşamlarındaki rolü ve verdikleri önemin

göstergeleri olarak değerlendirildi.

2) Grubun atmosferi, katılanların kendilerini çekincesiz bir biçimde ortaya koyabilecekleri, işbirliği içinde çalışan bir katılımcı bir grup atmosferi yaratma sürecinde kendini açıkça ortaya koyma ve olumlu geribildirim anahtar kavramlar olmuştur. Bir kadının kendini nasıl ortaya koyarsa koysun, kabul edileceğini ve destekleneceğini bilmesi, içtenlikli ve güvене dayalı bir grup ortamı yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Katılanlar açısından grup 'içimi döküyorum', 'arınıyorum', 'desarj oluyoruz', 'arınıyoruz' biçimindeki ifadelerle belirttikleri gibi, rahatlama aracı olmuştur. Bu durum grubun çekim gücünü artırmıştır. Öte yandan kadınların günlük yaşamda yoksun olduklarının tersine, kendini ifade etme, kabul edilme, bir başkasını tüm kalbiyle dinleme ve paylaşma, görüşlerini tartışmaya açma ve önemsendiğini görme, bir başka deyişle, alma ve vermenin grupta temel ilişki biçimi olması ve bundan doğan destekleyici ortam da, grubun çekim gücünü artırmış ve grup kimliğini pekiştirmiştir.

3) Kendini tanıma, benliklerle ilişki bağlamında grubun güç kaynağı olması. Sürecin kişisel deneyimlerin yansıtılması üzerine kurulmasını, grup pratiğinin kadınların kendilerini tanıma sürecini başlatmalarını doğurdu. Grubun içtenlikli, ve destekleyici ortamında kendisini ifade etme süreci kendinin ayırdına varma, algılarını, geçmiş yaşantılarını değerlendirme gücü verdi. Grup kendilerini ve yaşamlarını değerlendirmelerini başlattı. Kendini kendinin ayırdına varma sürecinin doğrudan

duyguların ifadesi biçimini alması, katılanların daha önce bastırdıkları, yok saydıkları duygu ve düşüncelerini tanımlarını, kabul etmelerini getirdi. Daha önceki yaşantılarında yaşadıkları mutsuzluklara kendilerinin nasıl katkıda bulunduğunu görmeleri, kendilerini yaşamlarının özneleri olarak yeniden kurgulamalarının öntünü açtı. Ayrıca yaşadıkları istismar ve ayrırimcılık deneyimleri sonucu olumsuz olarak görülen ve değerlendirilen kadınlık özelliklerinin (sefkatli olmak, verici olmak, dişi olmak gibi) yeniden değerlendirilmesini ve olumlu kimlik değerleri olarak tanınmasının sağladı.

Grup kimliğinin oluşması ve gelişimi ile kişisel geişme süreçleri birbirinden çözümlene düzeyinde ayrılabilmesine karşın grup süreçlerinde içice geçti. Kadınların olumlu kimlik değerleri geliştirmeleri ile grubun güç kaynağı olması arasında doğrudan bir ilişki var. Öte yandan kadınların toplumsal rollerinden doğan kimlikleri (anne, es, kızkardes, gelin) ile grup üyeliğinden çıkan kimlikleri süreç içinde kadınların belirli toplumsal rollere verdiği değerleri gözden geçirmelerini sağladı.

4) Yaşamlarını sorgulama ve dönüştürmede grubun güç ve dayanışma kaynağı olması. Katılanların konuşmaya ve kendilerini ifade etmeye başlamaları, daha önce kendilerini gördükleri sabit çerçevenin kırılmasını, gruptan aldıkları güç ile günlük yaşamlarında (yakın ilişkiler ve günlük yaşamın örgütlenmesi düzeyinde) alışkanlık, rutinlik çerçevesinde sürdürdükleri

davranışlarını gözden geçirmelerini ve yeni şeyler yapmalarını ve farklı davranmalarını getirdi. Bunun olumlu sonuçlarını, etkilerini görmek, hem kendilerine güvenlerini tazeledi hem de grupta özdeşleşme güven duygusunun oluşumuna katkıda bulundu. Grup kimliğinin toplumsal düzeyde etkin bir rol almalarını sağlaması ve ortak eylem (aile içi şiddete maruz kalan kadınlar için başvurunu formları dağıtmak, ayırımçı yasaların iptaline ilişkin imza metnini imzalamak, 8 Mart dünya kadınlar gününde , kadın senliğine katılmak, konuşma yapmak gibi) alanları yaratması grup kimliğini pekiştirdi.

Tartışma konularının doğrudan yaşam sorunlarına denk düşmesi, grupta doğal ve kendiliğinden bir öğrenme ortamı yarattı. Bu durum onları öğrenmek, araştırmak konusunda güdüledi ve grup sürecinin bütümlümesine katkıda bulundu. Öte yandan hem özgüvenlerini tazeledi hem de grupta özdeşleşme ve güven duygusunun oluşumuna katkıda bulundu.

Kendi kişisel durumları ile diğer kadınların durumu arasındaki benzerliklerin farkedilmesi, ortak ve farklı sorunların ayırdedilmesini ve grupta oluşan yeni bakış açısıyla ortak değerlendirmeler yapılmasını ve ortak sorunların tanımlanmasını getirdi.

GRUP SURECİNDE KİSİSEL GELİŞME

Grup kimliğinin gelişmesi ile kişisel gelişme grup süreçlerinde içice geçmekte. Grup kimliğinin büyüme süreci ve grup dönüşümü, her kadının tek tek katkısı ile gerçekleşti. Bu durum her kadının kendi bireyselliği çerçevesinde biçimlendi. Bütün grup üyeleri için öngörülen bir gelişme normu olmadığı gibi, grup değişme amacıyla da başlamadı. Grubun gücü kişisel gelişmeyi başlattı, bunun grup açısından kaçınılmaz sonucu ise grup dönüşümü oldu. Grup süreçlerinin büyümesi her kadının kendini ifade etmesi, ortaya koymasından başlayarak, kendisinin ve toplumsal durumunun kişisel olarak ayırıldılması, toplumsal bağlam içinde kadınların durumunu değerlendirme, diğer kadınların durumları ile bağlantı kurma ve kavramlaştırma, sorunlarını tanımlama süreçlerinde biçimlendi.

Kadın gruplarında değişme için temel hat, her kadının kendini tanıması, niteliklerini ayırtması, kendisi için doğru kararlara varabilmesi, kendini değerlendirebilecek kavramlar üretebilmesidir (Butler and Wintram, 1991).

Deneyimlerin yansıtılma sürecinin kendini ifade etme, tartışma, anı aktarma, özyaşam öyküsü anlatma biçiminde sözel tekniklerle sürdürülmesinin katılanlar açısından kişisel sonuçları aşağıda verilmiştir.

"Konuşmayı burada öğrendim. Galiba daha önceleri sadece ses çıkaran bir mahluk gibiydim."
"Kusmeden, tane tane konuşmaya başladım. Kendimi konuşmaya başlayan bir çocuk gibi hissediyorum."

"İsteklerimi bir türlü söyleyemezdim. Utanırdım, küserdim, ben konuşmadan beni anlamalarını beklerdim. Özellikle isteklerimi konuşmak beni çok heyecanlandırıyor"

"Ben hep konuşur, bağırır çağırırdım. düşünmeden konuşurdum, tartışırdım. Şimdi ne istediğimi doğrudan ifade edebiliyorum. Bağırmanın, ağlamama gerek kalmıyor."

"Hep bana sorulmadıkça konuşmamam gerektiğini düşünürdüm. Hep beklenti içindeydim. Konuşarak anlaşmak, yakınlarımı etkilemek artık benim için çok önemli. Benim de her konuda fikrim var, isteklerim var, ben kendimi anlatmazsam kim, nasıl bilecek. Bu kadar yıl küs gibi yaşadığıma pişmanım."

"Grupta, sataşmadan, kinayesiz konuşmayı, kendimi ifade etmeyi öğrendim. Öfkemi biriktirmiyorum. Düşünüyorum, etkilemek, isteklerimi elde etmek için konuşuyorum. Etkiliyorum da."

"Dırdırcı olmaktan korkardım. Nasıl konuştuğumu, ne istediğimi de düşünmezdim. Bağırır, çağırır, küserdim. Şimdi herşeyi kafamda ölçüp biçiyor, konuşuyor, onları da dinliyorum. Keske daha önce öğrenseydim, düşünseydim."

"Annelerimizden böyle öğrendik. Kadının makbulü "az konuşur, az ister" böyle yaparak mutlu da olmadım. Hep küs yaşadım. Aslında kendime küsmüştüm, bunu da grupta anladım. Konuşmak, isteklerimi ifade etmek benim bilmediğim birşeydi. Ev halkının kölesi gibiydim. Durum hala da çok değişmedi. Ama bana da umut geldi. Yüzüm kızarmadan isteklerimi söylüyorum, beklentilerimi konuşabiliyorum."

"Ev halkı çok saskın, ben artık neseli ve konuşan bir kadını. Komsular bile farkediyor. Küsmek canıma tak etmiş, beni kurutmuştu."

"Su bizim kocalar içinde olsa böyle yerler, biz değişmeye başlıyoruz, adamlar yerinde sayıyor, isimiz zor. Ama çocuklarımla ilişkimde umutluyum. Onlar küçük, onları etkilemek istiyorum."

"Evin içinde karı koca sessizce yaşardık. Ben iclenir hep kendi kendime konuşurdum. Şimdi yavaş yavaş sorular soruyorum, fikrimi söylüyorum. Düşünüyorum otuz yıldır için için yanarak yaşamışım. Bu kadar yıldır,

böyle basit bir şeyi düşünmemistim. Halbuki herkes bilir, insanların konusa konusa anlaştığını."

Cevrelerini etkilemek için etkilesime girmek gerektiğini, bunun kendilerini ifade ederek, karşısındakini gerçekten dinleyerek başlatılabileceğini ve bu süreçte kendilerinin odak olduğunu grupta farkettiler. Gruptan öğrendiklerini hemen günlük yaşamlarında (eşleriyle ve çocuklarıyla ilişkilerinde) uygulamaya başladılar. Bu deneyimler tekrar tekrar gruba getirildi. Grupta değişmeyi başlatan en heyecan verici düzeydi. Çünkü katılanlar gündelik yaşamlarında küsme ya da öfkelenme ikilemine sıkışmış, yakın çevrelerinden gelen isteklerin edilgin bir muhatabı olarak görüyorlardı. Grup, "ben de varım" demeyi ve çevrelerini etkileme güçlerini keşfetmelerini başlattı. Kendini ifade etme etkili dinleme, konuşma akışkanlığı kazanma, kendilerini, geçmiş yaşantılarını gözden geçirme ve yeni bir gelecek kurgulamalarında araç oldu.

Kadına atfedilen edilgenlik özelliklerinin içinde az konuşma ve az istemenin, kadınlar açısından sonucunun yaşamdan geri çekilme, kendi istek ve gereksinimlerinden feragat etme olduğu noktasında grubun kazandığı görüş, susma ya da konuşmaya atfedilen değerlerin yeniden gözden geçirilmesini sağladı.

"Susmak bana artık kölelik gibi geliyor"

baskı altında olmak ile kendini ifade etme arasında ilişki kuran bu ifade, aynı zamanda dil ve ezilme arasındaki ilişkiyi de işaret etmektedir. Kendini ifade etme, grupta aynı anda başlayan bir süreç olmadığı gibi, her bir kadın için de, bir kez

başladıktan sonra, doğrusal bir biçimde gelişme gösteren bir seyir izlemedi. Kendini çocuklarına adama ve evin erkeğini memnun etme kendilerini algılayış biçiminin temelini oluşturuyordu. Grupta bunun kırılmaya başlaması suçluluk ve büyük heyecanlarla birlikte yaşandı. "Yakınlarımı daha az sevmekten korkuyorum" duygusu bütün grup üyelerince, bu sorgulama sürecinde yaşandı.

GRUP SURECİNDE ZİHİNSEL GELİŞME

1) Her toplantının gündeminin önceden saptanması, deneyimlerin belirli bir konuda yansıtılması, katılanların hazırlık yapmalarını, düşünmelerini, grup tartışmaları sürecinde de belirli bir konuda yoğunlaşma, derinlemesine düşünme alıştırmaları yapmalarını sağladı. Çünkü, kadınlar toplumsal rollerinden doğan sorumlulukları (ev işleri, çocuk bakımı vb) ve nedeniyle ve günlük yaşam alışkanlıkları içinde bu fırsatı her zaman bulamamaktadırlar.

2) Grupta oluşan bakış açısıyla kendilerini yeniden değerlendirmeye başladılar. Nahos durumları büyütüp, ayrıntılara takılma, ya da olumsuz çıkarımlarda bulunma gibi otomatik düşünme biçimleri ve suçluluk duyma, utanma gibi alışkanlık haline gelen durumlar sorgulandı.

"Kadınlık kader gibiydi benim için. Kendimi güçsüz ve zavallı bir durumda hissedirdim. Grupta hepimizin benzer şeyler hissetmememiz ve benzer biçimde düşünmemiz önemli geldi bana. Farklı olduğumuz için ezildiğimizi anladım. Topluca bilinçlenirsek, birbirimize güç verirse, kendimizi daha iyi hissedeceğimize ve durumumuzun da düzeleceğine inanıyorum."

"Grupta gecmiſte yaptığım yanlıſları görmeye baſladım. Kendime hiç soru sormazdım, annemden, çevremden ne gördüysem onu yapardım. Yalnız kalınca ağlardım. Mutsuzdum. Mutsuzluğumu biraz da kendim yaratıyormuşum. Farklı davranmayı öğrendim. Simdi hayat daha kolay ve güzel geliyor bana."

"Ezilmemin, mutsuzluğumun bendeki eksiklikten kaynaklanmadığını burada öğrendim. Kendime önem vermediğim için yakınlarım da beni önemsemezdi. Ev kadını olarak yaptığım işleri önemsiyorum, kendimi önemsiyorum. Ayrıca hata yapabileceğimi de kabul etmeyi öğrendim. Ben de insanım çünkü."

"Ev kadınlığı önemsiz birseydi benim için. Kadın olarak da kendimi pek insandan saymazdım. Yok gibiydim. İnsan olduğumu, haklarım ve isteklerim olduğunu grupta fark ettim."

"Hep mükemmel ev kadını olmak için uğraşırdım. Hep beğenilmek, takdir edilmek isterdim. Eleştirilmek beni çok kırardı. Ben uğraşır didinirdim, ev halkı hiçbir şeyi görmezdi. Artık beklentilerimi gözden geçiriyorum. O kadar titizlenmeden de ev sorumluluklarımı yerine getiriyorum. Kendime daha çok zaman ayırmaya çalışıyorum."

"Kapıya gelen anketciden bile utanıyordum. Ev kadınlığı bana bir iş gibi gelmiyordu. Çalışan kadınların mutlu olduğunu düşünürdüm. Kendimi ezik hissederdim. Önemli ve vazgeçilemez olduğumu grupta fark ettim."

"Grupta yalnız başıma bir ayakkabı bile secemediğimi, hiçbirseye karar veremediğimi, hatta yalnız sokağa çıkamadığımı fark ettim. Adeta yaşamayı unutmuşum gibi geliyor bana."

3) Problem tanımlama süreci kendi durumlarının toplumsal değerlendirmesini yapmalarını sağladı. Kendi durumları ile diğer kadınların kötü durumu arasındaki ilişkiyi ve durumlarıyla yapısal baskı biçimleri arasında bağ kurdular.

"Çocukluktan itibaren bizlere pısmamız (sinmemiz) erkeklere kabarmaları öğretiliyor. Bunun sonucunda da en işe yaramaz erkek bile bir kadının yanında kendini efendisi gibi görüyor, herkes böyle görüyor, biz de böyle görüyoruz."

"Bizi eve kapatmışlar ve orada unutmışlar, biz de kendimizi önemsemesek, kusuru hep kendimizde bulursak, sorunlarımız hiç bitmeyecek."

"Erkekler her zaman açıkca ben güçlüyüm diye kendilerini kabul ettirmiyorlar. Bunun incelikli yolları da var. Bence asıl sorun bizim onların kontrolü altına girmeye istekli oluşumuz da. Çünkü hep bizden daha akıllı olduklarını düşünüyoruz."

"Erkekler dünyayı yönetiyorlar. Bize de güya onları yönetme hakkı verilmiş. Ama bunu açıkca yaparsak bize kapı gösteriliyor. Altan alıp, huyuna suyuna giderek yapacağız bunu. 'Makbul kadının ağzı var dili yok' denir. Dilsizlik kölelik gibi geliyor artık bana. Konuşalım, talep edelim."

"Maddi bağımlılık nedeniyle kötü durumda olduğumuzu düşünüyordum. Asıl sorun kendimizi güçlü görmememiz de. Kendimizi sevmeyi ve değer vermeyi öğrenmeliyiz."

"Erkekler bizim ne işe yaradığımızı çok iyi biliyorlar ama bunu belli etmek işlerine gelmiyor. Bizim sınıracığımızı düşünüyorlar. Bence bizim kendimize güven duymamızdan korkuyorlar. Bundan biz de korkuyoruz. Kendine güvenen kadınları iyi karşılamıyoruz."

"Evde yok sayılıyor, toplumda yok sayılıyor. Sadece çalışan kadınların sözü ediliyor her yerde. Bizim çalıştığımızı kimse hesaba katmıyor. Çünkü o zaman bize de karşılığını ödemek zorunda kalacaklar"

"Toplumun yönetenlerin erkek olması, kanunları onların yapması, bizim haklarımızı görmezlikten gelmelerini doğuruyor. Sözde bize evi bırakmışlar. Ama her evin efendisi erkektir. "

"Eğer bir gün biz de grev yapsak, dünyayı pislik götürür"

4) İşbirliği içinde problem tanımlama ve çözme becerileri kazandılar. Sıkıntı ve doyumsuzlukların ifade edilmesi istek ve gereksinimlerinin adlandırılmasını ve bunların karşılanma yollarının araştırılmasını getirdi. Kişisel ve ortak sorunların

cözümü için sorunun tanımlanması, seçeneklerin değerlendirilmesi grubun temel etkinlik biçimi oldu.

5) Grupta edinilen eleştirel bakış açısıyla kendilerini yeniden değerlendirmeleri, toplumsal değerlendirme, sorunları tanımlama, bağlantı kurma, kavramlaştırma pratikleri, kendilerine dayatılan toplumsal rollerin ve kimliklerinin farklı yönleriyle başetmelerinde onlara yaşam becerileri sağladı, yeni bir gelecek kurgulamalarını özendirdi.

GRUBUN DÖNÜŞÜMÜ

Grup kimliğini oluşturan süreçler (grupun varlığı, atmosferi, gücü) kadınlarca oluşturuldu. Grup dönüşümü ise, güçlü duyguların (ayırıcılık ve ezilme deneyimlerinin) ifade edilmesi ile anlamlandırılan bir süreç oldu. Grupta değişme etkileşim aracılığıyla başladı. Grubun gücü ile ortaklıkların adlandırılması, yeni hedefler, ortak eylem alanları tanımlanmasını getirdi.

Grup araştırma sürecinin de tamamlandığı 8 Mart 1992 tarihinden itibaren, 6 kadın toplantılarını 29 Mayıs 1992 tarihine kadar sürdürdü. Bu süre içinde kadın sorunlarına ilişkin kitaplar okundu. Sunuşlar ve tartışmalar yapıldı. Kadın dergileri izlendi. Eylül 1992 tarihinden itibaren yeniden semt kadınlarının katılımıyla grubu genişleterek toplanma kararı alındı. Kültürevi'nin de tatile girmesiyle grup çalışmalarına ara verdi.

Grup dönüşümü, aynı zamanda kadınlar arası toplumsal ilişkilerin (dayanışma ve rekabet) yeniden değerlendirilmesi ile ortaya çıkan grubun ortak bilinci aracılığıyla gerçekleşti. Katılanların toplumsal konum ve kimlikleri bakımından türdes bir grup olması bu dönüşüme temel oldu. Bu bağlamda grup dönüşümünün kişisel sonuçları aşağıda yorumlanmıştır.

1) Grup 'yeni' ve 'farklı' bir arkadaşlık kaynağı oldu. Gruba katılanlar içinde özel olarak yalnızlık çeken kadın yoktu. Hemen hepsinin komşu, akraba ve ahabplarından oluşan kadın çevreleri vardı. Grup süresince diğer kadın çevreleriyle

iliskilerini sürdürdüler de. Ancak grubun başlangıcında özellikle 'kabul günü' türü kadın toplantılarını çağrıştırarak birseyler yapılmaması yönündeki isteklerini dile getirmişlerdi. Toplantılara yiyecek (pasta, börek) getirilmemesi konusunda karar aldılar. 'daha üretici' ve 'ciddi' bir grup ortamı yaratmak için bunu bir gereklilik olarak gördüler.

Grup sürecinde, kadınlararası ilişki ve kadın toplantılarına yüklenen olumsuz anlamların sorgulanması ve grupta oluşan ortam ile katıldıkları diğer kadın çevrelerinin karşılaştırılması, kadınlararası ilişki ve dayanışma konusunu yeniden değerlendirmeyi getirdi.

Ahbab kadın çevrelerinde dayanışmanın zaman zaman öne çıktığını (Özellikle somut durumlarda, çocuk bakımı, hastalık vb. durumlarda birbirine destek olma ya da yemek ve çocuk bakımına ilişkin bilgilerin paylaşılması) ancak gruptaki gibi içtenlikli bir ilişkinin olmadığını, çünkü sorununu açık etmenin prestij kaybına yol açtığını, "kadının evinin sırrını saklamasını bilmesi gerektiği" yönündeki görüşün kadınlar tarafından yaygın bir biçimde benimsendiğini, ayrıca gerçekten sorunları olan kadınların 'acıma' duygusu uyandırdığını ve bunun da kadınlararası dayanışmayı bozduğu ve buna mahatap olan kadının caresizliğini artırdığını, kişisel deneyimlerinden çıkararak ifade ettiler. Öte yandan kadınların kimliklerinin asıl olarak ev ve özel yaşam çerçevesinde belirlenmesi sonucu, bu alandaki sorunların sorumlusu olarak kadınların görüldüğü, bu durumu, kadınların da

böyle yaşadığını, bunun başarısızlık olarak yaşandığını, çünkü kadının her durumda 'alttan alarak', 'boyun eğerek', ya da 'kurnazlık ederek evi ve erkeği idare etmesi gerektiği' görüşünün kadınların yaşama, varolma stratejileri olarak yeniden değerlendirildi.

Kadınlararası ilişki ve dayanışmaya ilişkin kadınlık bilgisinin grupta oluşan görüş açısından değerlendirilmesi hem grup dayanışmasını pekiştirdi hem de bu bilginin ezilme ve ayrımcılık deneyimleri sonucu nasıl bozulduğu ve kadınların bir güç geliştirmesini engellediği tarihi ve toplumsal bağlam içinde değerlendirildi.

2) Kişisel durumlarını denetleyebildiklerini ve dönüştürebilme kapasitelerini gördüler. Gruba katıldıklarında toplumsal ilişkilerinin (yakınlarıyla ilişkileri de dahil), olayların kontrolleri dışında olduğunu ve yapacak birseyleri olmadığı kanısında idiler. Gruptan aldıkları güç ile günlük yaşamlarında, ilişkiler ve günlük yaşamın örgütlenmesi düzeyinde farklı davranmalarının olumlu sonuçlarını görmeleri onları cesaretlendirdi. Özellikle genç kadınlar çocukları ve eşleriyle ilişkilerinde hep verici ve edilgin durumdan alıp vermeye dayanan ve inisiyatif kullanabilecekleri düzenlemeler yapmaya başladılar. Görece daha yaşlı olanlar, eşleriyle ilişkilerinde, özellikle ev işlerinin paylaşılması konusunda daha isteksiz ve kötümser olmalarına karşın, çocuklarıyla ilişkilerinde etkileyici bir rol oynamayı seçtiler. Özel yaşamlarında yapmak istedikleri değişiklikler gözönüne alındığında, eşleriyle ilişkilerinde

kendilerini daha güçsüz hissettiklerini, çocuklarıyla ilişkilerinden ise daha güvenli hissettiklerini açığa vurdular.

3) Ortak ve farklı sorunlarını, doyumsuzluklarını adlandırdılar. Bunu istek ve talebe (gereksinmeye) dönüştürme konusunda grup güç kaynağı oldu. Grubun başlangıcında belirsiz ve tanımlanmamış bir sıkıntıdan bahsediyorlardı. "kendimi bir boşlukta hissediyorum" , "hiçbir şeyden keyif almıyorum", "evler dar, dışarılar geniş geliyor, ne yapacağımı bilemiyorum", "hayat bana çok anlamsız geliyor", "ben bu hayattan hiçbir şey anlamadım" gibi ifadeler grup sürecinde ne istediklerini ve nasıl karşılayacaklarını tartışmayı başlattı. Grup dönüşümü her kadının kendini iyi hissedebileceği, gerçekçi planlar yapabilmesini özendirdi. Bir işe girme, İngilizce kurslarına başlama, yalnız dolaşma, tatil yapabilme gibi.

Grubun sonunda, ev kadınların ekonomik bağımlılığını kırarak, el emeğini değerlendirme konusunda kadın girişimciliği örgütlenme tartışmaları başladı. O tarihte bu alanda muhatap alınacak kurumların olmaması, Kültürevi'nin bu alanda bir seçenek ve olanak sunamaması, bu isteğin projelendirilmesini önledi.

4) Bireysel ikilem olarak gördükleri durumun diğerleri tarafından da yaşandığını ve paylaşıldığını görmek, kendilerini suçlamalarını ve çözümsüz hissetmelerinin sorgulanmasını getirdi. Bu bağlamda kadınlık durumunun toplumsal-politik boyutunu kişisel yaşantılarını dillendirecek keşfettiler.

5) Kişisel sorunlar üzerine farklı bir bakış açısı sağladı. Başkalarının benzer durumlardaki farklı davranışlarını, görüşlerini ya da risk aldığını görmek, onları yeni şeyler denemek konusunda cesaretlendirdi. Grupta gelişme, kadınların özel yaşamlarında yeni kararlar almalarını, değişiklikler yapmalarını getirdi. Kendilerinin etkileme ve değiştirme kapasitelerini görmek grupta, ortak şeyler yapılabilme olasılıklarını tartışmayı başlattı.

6) Her bir kadının kendini tanıması sürecini başlattı. Destekleyici, kabul edici ve içtenlikli bir ortamda kendilerini ortaya koymaları kendi duygu ve düşüncelerinin özellikle bastırılmış duygu ve düşüncelerinin ayırdına varmalarını başlattı.

7) Cinselliğin konusuna duruma gelmesi ve sorunların kavramlaştırılması olumlu kimlik değerleri geliştirmelerinin önünü açtı.

GRUP SURECİNDE SORUN (PROBLEM) TANIMLAMA

Grup çalışması sürecinde topluluk eğitimi ile feminist grup çalışması ilkeleri birleştirilmiştir. Kadınların bilinçlenmesini /güçlenmesini hedef alan bir eğitsel etkinlik için temel soru, kadınların bu sürece nasıl katılacakları ile ilgili olmalıdır. Çünkü kadınların içinde buldukları somut durumun dönüştürülmesinde kendilerini etkin birer özne olarak hissetmeleri ve değişme ve dönüştürme kapasitelerini keşfetmeleri grup sürecinde başlamak zorundadır.

Bu nedenle grup çalışması aktif öğrenmenin bütün özelliklerini kapsamıştır. Eğitim süreçleri yoluyla katılanların yaşamlarını etkileyen sorunları ve konuları kavramaları, özel zorluklar ile yapısal baskı arasında ilişki kurmaları hedeflendi. Grup etkinliği belirli tartışma konularında sürdürüldü. Tartışma konuları, katılanların önerilerinden hareketle, özel alandan kamusal alana genişleyen bir çerçevede düzenlenmiştir.

Kendini ifade etme süreci sorun tanımlama olarak yönlendirildi.

Eğitimin hedefinin grubun ortak amacı haline gelmesi, doğal ve kendiliğinden bir öğrenme ortamı doğurdu.

Tartışma konularının doğrudan yaşam sorunlarına denk düşmesi, grupta oluşan canlı, sıcak ve içtenlikli etkileşim öğrenmeyi hızlandırdı. Bu süreçte kadınlar birbirlerinden öğrendiler.

Aktif öğrenmenin temel elemanları (katılma, açık kurallar, serbest iletişim ve davranma, kendini değerlendirme, sorun ve yaşantı merkezli öğrenme) grup sürecinin de temel elemanlarıdır.

Grup süreci, katılanların istek ve gereksinimlerine göre biçimlendi, sürecin tamamına azami katılımları sağlandı. Katılanlar kendi kadınlık bilgi ve deneyimlerini dillendirdiler. Bu süreçte kendilerinin ve görüşlerinin ayırdına vardılar. Grupta oluşan sorgulayıcı ortam, eleştirel düşünme alıştırmaları yapmalarını sağladı. Günlük yaşamda farklı davranmaya başladılar, bu deneyimler tekrar gruba getirildi ve yeniden değerlendirildi.

Grup süreci topluluk eğitimi olarak değerlendirildiğinde,

1. Deneyimlerin yansıtılması sürecinde; a) Katılanlar içinde yaşadıkları koşulları çözümlədiler. b) Gruptan aldıkları güç ile farklı davranmaya başladılar (bireysel eylem). c) Ezenlerin kadın düşmanı değerlerini içselleştirmenin anlamı ile yüzleştiler. Bunun sonucunda doğan önem duygusu, öfke ve kızgınlığı açığa çıkardı. Farklı davranmak için duygusal bir güç geliştirmelerini başlattı. d) Ortaklıkların bilgisi (kadınlık bilgisi ve deneyimlerinin yeniden değerlendirilmesi) keşfedildi. e) Değişme ortak bir gereksinme olarak kavranmaya başlandı. f) Grup önüne yeni hedefler koymaya başladı.

2) Kendini ortaya koyma ve olumlu geribildirim grubun birbirinden öğrenme sürecinin temel elemanları oldu. Grup

kimliğini büyüten ve geliştiren bu elemanlar, gruptaki öğrenme ortamının da büyümesini sağladı.

3) Sorunları tanımlama hem kişisel düzeyde hem de ortaklıklar düzeyinde gruptaki kendiliğinden öğrenmeyi amaçlı öğrenme haline getirdi.

Grubun sonunda tartışılan konular çerçevesinde yapılan çözümlenmelerden aşağıdaki sonuçlar çıkarıldı.

- Yetiştirilme tarzımız dolayısıyla kadın düşmanı değerleri içselleştiriyoruz. Kendimizi sevmiyor, güçlü hissetmiyoruz. Erkeklerin bizden daha değerli ve akıllı olduğunu düşünüyoruz. Kendimize güvenmiyoruz.

- Güvensizlik, değersizlik duyguları ile kendimizi gerçekleştirme ve yeteneklerimizi keşfetme olanağından yoksun kalıyor, dar bir dünyaya hapsediyoruz.

- Farklı davranmayı ve düşünmeyi bilmediğimiz için yaşadıklarımız bize değişmez ve doğal geliyor.

- Bizi farklı kılan özelliklerimizi biz de küçümsüyoruz. İstismar, ayrımcılık gibi nedenlerle güçlü yanlarımızı (vericilik, duygusallık, disiplin) zaaf gibi yaşıyoruz.

- İçselleştirdiğimiz roller, alışkanlıklarımız, gelenek, görenek ve toplumsal sonucu evlere kapanıyor, ortak bir güç geliştiremiyoruz.

- Ev içinde harcadığımız emek göze görünmüyor, boğaz tokluğuna çalıştırılıyor.

- Toplumun özel ve kamusal alan olarak ikiye ayrılması ve bizim özel alana hapsedilmemiz erkek egemenliğinin bir sonucu.

- Devletin ayrımcı politikaları da bu ayrımcılığı ve eşitsizliği pekiştiriyor.

Grup çalışması sonucunda tanımlanan sorunlar ve talepler ise aşağıda verilmiştir.

1) "Evde emeğimize el konuluyor, öte yandan, toplumsal olarak da yok sayılıyor. Koca vesayeti altında yaşamak ve maddi bağımlılık nedeniyle kendimizi güçlü hissetmiyoruz. Ev kadınları olarak, kafayı dik tutmak için ekonomik yönden güçlenmemiz gerekiyor. Ev kadınları olarak topluca ekonomik yönden bağımsızlaşacak girişimlerde bulunmalıyız." Bunun yanısıra,

- Ev kadınları sosyal güvenlik kapsamına alınmalı,
- Emeğimizin ekonomik değeri belirlenmeli,
- Evlilikte mal birliği ilkesi getirilmeli,
- Aile reisliğiligi kaldırılmalı, çocukları büyütmeye ve yetistirmedeki rolümüz kabul edilmeli,

2) Ev kadınlarının psikolojik yönden güçlendirecek programlar, kitle iletişim araçları dahil, kadınların eğitimi ile ilgilenen tüm kurum ve kuruluşlarca verilmeli, ev kadınlarının 'kasık düşmanı', 'asalaklar' olarak görülmesine karşı ev içi rollerinin önemi konusunda programlar düzenlenmeli, kadınlar bu yönde bilinlendirilmelidir.

3) Çalışmak için kocanın iznini gerekli kılan yasal düzenlemeler iptal edilmeli. Erkekleri ve ailelere yönelik eşitlikçi projeler gerçekleştirilmelidir.

4) Aile içi siddet suç sayılmalıdır.

5) Doğum kontrolünden sadece kadınları sorumlu tutan yaklaşıma son verilmeli, kürtajda koca rızası kaldırılmalı, kadınların bedensel bütünlüğüne müdahale edilmemelidir.

6) Ev işlerinden ve çocukların bakımından sadece kadınları sorumlu tutan, kadınları sadece evdeki rolleriyle değerlendiren

yaygın toplumsal anlayışa karşı, kadınlar bilinçlendirilmeli, aileler ve bütün bir toplum için, bu yönde geniş kapsamlı projeler gerçekleştirilmelidir.

Grup Sürecinin Değerlendirilmesi

Grupta değerlendirme her aşamada yapıldı. Her toplantıda bir önceki toplantı ve gündem gözden geçirildi. Eksiklikler ve gözardı edilen durumlar değerlendirildi.

Sürecin tamamını değerlendirmek amacıyla yapılan son üç toplantıda,

- Grubun amacını gerçekleştirdiği,
- Ancak belirli konuların (annelik, çocuklarla ilişkiler, kadın sağlığı konularında) daha bilgilendirici toplantıların yapılması gerektiği saptaması yapıldı.
- Grup ilişkilerinin değerlendirilmesinde, herkesin katıldığı, kendini ortaya koyduğu, ancak zaman zaman dinleme ve konuşma konusunda sorunlar yaşandığını, yoğun duygusal tepkilerin ortaya konulmasında hep birden konuşma ve birbirini daha az dinlemenin ortaya çıktığı,
- Gruba katılanların, grup kurallarına uyduğu,
- Grupta sürekliliği sağlamada düzenli katılım yanında, herkesin kendini ortaya koymasının, içtenlikli ve destekleyici bir grup ortamı yaratmanın rol oynadığı,
- Tartışma konularının doğrudan yaşam sorunlarına bağlanmasının, grupta doğal ve kendiliğinden bir öğrenme ortamı

yarattığı, grupta öğrenilen bilgi ve becerilerin günlük yaşama aktarılması ve tekrar grupta değerlendirilmesinin kişisel gelişme ve grup dönüşümü açısından grubun ayırdedici bir özelliği olduğu,

- Grup sayısının geniş olduğu, bu tür grupların azami 8 kişiden oluşması gerektiği, çünkü gerek zaman, gerekse katılım açısından bu tür bir çalışma için kalabalık grupların elverişli olmadığı saptaması yapıldı.

Ayrıca grup etkinliğini değerlendirmek amacıyla 11 sorudan oluşan (Ek 2) değerlendirme formu katılanlar tarafından toplantıda yazılı olarak yanıtladı. Buradan çıkan verilere göre,

1. 'Grupta kendinizle ilgili olarak öğrendiğiniz en önemli şey nedir?' sorusuna verilen yanıtlar aşağıda verilmistir.

"Grupta kendimi buldum. Tanımadığım yönlerimi farkettim. Neden öfkelendiğimi, neden kimseyi etkileyemediğimi fark ettim."

"Kendime hiç zaman ayırmadığımı, kendimi önemsemediğimi fark ettim. Sevgi adına istismar edildiğimi, kullanıldığımı, benim de sevgi adına hep verici olduğumu anladım."

"Kendime değer vermeyi öğrendim."

"Kendimi önemsemediğimi anladım."

"Kendimi yakınlarımı sevdiğim kadar sevmediğimi anladım. Kendime değer veriyorum."

"Gereksiz öfke ve kırgınlıklar kendimi yıprattığımı, olgun davranmadığımı anladım."

Diğer yanıtlarda, kendini sevme, değer verme konusunda daha önceki olumsuz tutumlarının ayırdına vardıklarına iliskindi.

Grup sürecinde ev kadın kimliğinin yeniden değerlendirilmesi kadınların yeniden üretim sürecindeki rollerinin (annelik,

bakıcılık, eğiticilik,) sorgulanmasının katılanlar açısından kişisel sonucu, artan kendine önem verme duygusu oldu.

2) 'Grup yaşantısı içinde ne tür kararlar verdiniz?' sorusunun yanıtları,

"Daha paylaşımcı bir aile ortamı yaratmak için daha aktif olmaya karar verdim."

"Susmamak, , istek ve haklarımı gerçekleştirmek için tavır geliştirmek istiyorum."

"Bir işe girmek, çalışmak istiyorum. Ev işlerinin bütün yükünü taşımak istemiyorum. Eşimi ve çocuklarımı kendi sorumluluklarını almaları için yönlendiriyorum."

"Kendimle ilgili kararları başkalarına bırakmama kararı aldım."

" İsteklerimi, düşüncelerimi söylemekten vazgeçmeme kararı aldım."

" Daha paylaşımcı ve uyumlu bir aile ortamı yaratma kararı verdim."

"Çocuklarımın eğitimi ile özellikle ilgilenmek, kızımı daha cesur, oğlumu daha az erkek gibi yetistirmeye karar verdim."

"İngilizce kurslarına devam etmek, yarım kalan eğitimimi tamamlama kararı aldım. Ayrıca paylaşımcı bir aile ortamı yaratmak, kendime daha çok zaman ayırmak istiyorum."

"Grupta özel kararlar almadım. Daha güzel bir aile ortamı yaratmaya çalışıyorum. Kendimi ifade ediyorum. Gereksiz yere dertlenmiyorum, titizlenmiyorum. Bunlar kendiliğinden oldu."

"Hayatımı yaşama kararı aldı. Yalnız başıma seyahat etmek, İstanbul'daki kızımı ziyaret etmek, kendimle ilgilenmek, kendimi geliştirmek istiyorum"

"Ev işlerinin tamamını üstlenmeme, çocuklarıma daha az müdahale etme, sorumluluklarını onlara bırakma, eşimi de bana yardım etme konusunda yönlendirme kararı aldım."

"Mükemmel olmak için uğraşmama, kendime zaman ayırma, rahat olma kararı aldım."

Yanıtlar grup sürecinde kişisel gelişme açısından değerlendirildiğinde, kendini ifade ederek çevreyi ve ilişkilerini etkileme, daha paylaşımcı bir ev ortamı yaratma, kendine daha çok zaman ayırma gibi farklı davranma ve etkin olma yönünde kararlar olduğu gibi, bir işe girme, eğitimini tamamlama gibi gelecek planları yapmalarını da sağlamıştır.

3) 'Tartıştığımız konuların gündelik yaşamınızla anlamlı bir ilişki içinde olduğu kanısında mısınız?' sorusuna verilen yanıtlar "evet, hayatımızı konuştuk.", "Kendi sorunlarımızı konuştuk, günlük yaşamda uygulamaya çalıştık", biçiminde olumlu ve anlamlı bir bağ bulunduğu yönünde olmuştur.

4) 'Bu gruptan alıp günlük yaşamınızda en çok uygulamak istediğiniz şey ne olabilir?' sorusuna verilen yanıtlar, "paylaşımcı eşit ilişkiler", "gerçek, sıcak ilişkiler", "sözünün dinlenmesini sağlamak", "önemsenmek" ve diğer yanıtlarda paylaşımcı ilişkiler kurma biçiminde ifade edilmiştir.

5) 'Gruptan pek de yarar sağlamadığınız kanısında iseniz, bu duygunuza ne katkıda bulundu ve bunda sizin bir rolünüz oldu mu?' sorusu, katılan 12 kadın tarafından da 'grubun yararlı ya da çok yararlı olduğu' biçiminde yanıtlanmıştır.

6) Eğer bu grup yaşantısına geri dönebilseydiniz neleri tartışmak isterdiniz? sorusuna 10 kadın grup tartışmalarından doyum sağladıklarını, 2 kadın ise annelik ve çocuklarla ilişkiler konusunu yeniden tartışmak istediklerini belirtmişlerdir.

7) 'Grup yaşantısına etkin bir biçimde katıldığınız

kanısında mısınız?' sorusunu 'evet' biçiminde yanıtlanmıştır.

8) 'Böyle bir gruba daha önce katılsaydınız sizin için yaşam daha kolaylaşır mıydı?' sorusuna 10 kadın "elbette", tabii ki" biçiminde yanıt vermiş, 1 kadın çekimser olduğunu çünkü kendisinin farklı olmasının yetmediğini, çevresindekilerin de değişmesinin gerektiğini belirtmiştir.

9) 'Grupta herkesin kendini olduğu gibi ortaya koyduğuna inanıyor musunuz?' sorusunu 10 kadın evet, iki kadın zaman zaman bundan kuskun duyduklarını belirtmişlerdir.

10) 'Grupta yaşantılarınızla çelişen görüşleri kabul etmeye zorunlu hissettiniz mi?' sorusuna katılanların tamamı "hayır" yanıtını vermiştir.

11) 'Grupta yaratılan ortam gerçek yaşamdan kopuktur. Ne dersiniz?' sorusuna verilen yanıtlar "gerçek hayatla içice, "kopuk olduğuna inanmıyorum", "Aksine büyük bir bağ var," biçiminde, bu bağın var olduğu yönünde olmuştur.

Sorulara verilen yanıtlardan, grubun, kendini tanıma sürecini başlattığını, bunun sonucunda katılanların kişisel yaşamlarında farklı davranma, yeni gelecek planları yapma yönünde kararlar verdikleri, grubun, katılımcı, içtenlikli ve destekleyici ortamının katılanlar tarafından oluşturulduğu ve grubun çekiciliğinin gruptan sağlanan yararları artırdığı, gruptaki ortamın günlük yaşamla bağının kadınlar tarafından kurulduğu söylenebilir.

BÖLÜM V

ÖZET, SONUÇ ve ÖNERİLER

1. ÖZET VE SONUÇ

Kadın sorunlarına yönelik yeni eğilim, sorunun sadece eşitlikten ibaret olmadığı, kadınların cinsiyetçi kültür ve toplumsal baskılar altında, toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşama katılamadıkları gibi, bu alanlarda kadınlara yönelik gelişme ve yenilikleri izleme, yeni olanaklardan yararlanma konusunda kendilerini güçlü hissetmedikleri, toplumsal bir özne olarak algılamadıkları yönündedir. 1980 yılında toplanan BM Kadınların On Yıllı Dünya Konferansı ve BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve ICAE (Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konseyi) nin 1980 yılında başlattığı kadın programları bu gerçeği bir kalkış noktası olarak almışlardır. "Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınları yeniden yönlendirmek" amacı ile başlatılan bu programlar, bilinçlenme/güçlenmenin eğitim etkinlikleri içinde mümkün olduğu varsayımı üzerine temellenmiştir.

Araştırma bu yaklaşımla Çankaya Belediyesi 100. Yıl Kültürevi'nde bir grup kadınla eğitsel bir etkinlik biçiminde yürütüldü. Kültürevi Müdürü Güven Tunç'un bölgede yaşayan ev kadınları için bir çekim merkezi olacak Kadın Kulübü oluşturma amacı ile araştırmacının ev kadınlığının güçlenmesini/bilinçlenmesini hedefleyen eğitsel bir temel kurma amacı çakışmıştır. Yapılan duyurular sonucu başvuran 30 kadın ile yapılan tartışma ve görüşmeler sonucu gönüllü 13 kadın tarafından

grup oluşturulmuş ve daha sonra Ankara dışına giden bir kadının ayrılması sonucu grup 12 kadın ile 14 Ekim 1991-8 Mart 1992 tarihleri arasında çalışmalarını sürdürmüştür.

Grubun amacı, kuralları, toplantı gündemleri (tartışma konuları) kadınların istek ve gereksinimlerine göre biçimlenmiş araştırmacı daha çok yönlendirici bir rol oynamıştır.

Grubun öntüne koyduğu amaç çerçevesinde, katılanlar hangi baskılar altında yaşıyorlar, bunlarla nasıl başediyorlar sorusu araştırmanın temel sorusu olmuş, katılanların kendilerini ifade etme süreçleri sorun tanımlama olarak yönlendirilmiştir. Bu süreçte katılanlar kendi yaşama ve varolma stratejilerini gözden geçirerek , ortak ve farklı sorunlarını tanımlamışlardır. Ortak sorunlar çerçevesinde bölgede yaşayan diğer kadınlara yönelik çalışma yapmak için grubun devam etmesine karar vermişlerdir.

Grup etkinliğinin hem kişisel hem de grup dönüşümü düzeyinde sonuçları olmuştur. Bulgulardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

1. Katılanların kendilerini tanımalarını (benliklerini keşfetmelerini) başlattı.

2. Kendilerini ifade etme sürecinde, iletişim becerileri kazandılar. Konuşma, dinleme ve konuşma akıskanlığı kazanma gibi.

3. Grup tartışmaları kişisel sorunlar üzerine farklı bir bakış açısı kazanmalarını sağladı.

4. Kişisel durumlarını denetleyebildikleri ve dönüştürebileceklerinin ayırdına vardılar.

5. Ortak ve farklı sorunlarının ayırdına varmalarını ve

bunu istek ve gereksinime dönüştürmelerini sağladı.

6. Grup sürecinde başlayan kişisel gelişme grupta değişmeyi başlattı.

7. Grupta değişim etkileşim aracılığıyla başladı. Kendini ilk ortaya koyanlar model oldular, bunlar görece risk almayı göze alan kadınlar oldu.

8. Katılanların kendilerini ortaya koydukları, içtenlikli, kabul edici, destekleyici grup ortamı, işbirliği içinde katılımcı bir öğrenme ortamı işlevi gördü.

9. Grup 'yeni' ve 'farklı' bir arkadaşlık kaynağı oldu. Kadın dayanışmasının yeniden değerlendirilmesi grubun dışarıya açılarak etkinliğini sürdürme kararı almasını getirdi.

II. ÖNERİLER

1. Kadınların bilinçlenmesini/güçlenmesini hedef alacak her düzeydeki eğitsel etkinlik yaygınlaştırılmalı ve kadınların eğitimi ile ilgilenen kurumlar, kadınların eğitime yönelik programlarını gözden geçirmelidir.

2. Kadınların hangi sorunlar ve baskılar altında yaşadıklarını açığa çıkaracak araştırmalar özel olarak özendirilmeli, öğrenciler yönlendirilmelidir.

3. Bilinç yükseltme tekniğinin kadınların özgül sorun ve gereksinimlerine ulaşma konusundaki gizil gücü değerlendirilmeli ve programlar bu temel üzerinde yapılandırılmalıdır..

4. Kadınlara yönelik programların, çalışmaların yürütülmesinde, kadın araştırmaları özel olarak değerlendirilmeli

ve kadın gruplarının deneyimlerinden yararlanılmalıdır.

5. Yüksek lisans öğrencileri, kadınların bilinçlenmesine yönelik araştırmaya dayalı eğitim programlarına yönlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin. "Kadın Araştırmalarının Neden-Amac ve Kapsamı," Türkiye'de Kadın Olgusu (Der. Necla Arat) Say Yay., İstanbul: 1992.
- _____. "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını," Türk Toplumunda Kadın. TSBD Yay., Ankara: 1981.
- _____. "Turkey". Women in the Modern World (ed., R. Patai, Free Press. New York:1967.
- Alkan, Türker. Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunu. A.U. Siyasal Bilgiler Fak., yayını, no. 475, Ankara:1981.
- Anderson, Bonnie S. and Judith P. Zinsser. A History of Their Own : Women in Europe from Prehistory to the Present. Vol. II, Penguin Books, 1990.
- Ayhan, Serap. "Halk Eğitiminde 'Katılma'nın Araştırılması: Kalitatif Perspektifteki Potansiyel," A.U. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 21. Sayı: 1-2, Ankara: 1988.
- Beauvoir, Simon. Evlilik Çağı. Payel Yayınevi. İstanbul: 1992
- Barndt, Deborah. Education and Social Change. Kendall/Hunt Publishing Company. New York: 1980.
- Beer Carole T., "Gender Differences in Adult Student," Adult Education Quarterly. Vol.40, 1989. 33-43.
- Bennmayor, Rina. "Testimony, Action Research and Empowerment: Puerto Rican Women and Popular Education," Women's Words. (Ed. Gluck and Patai) Routledge, G.B.:1991.
- Bhasin, Kamla. "Education For Women's Empowerment: Some Reflections," Adult Education on Development. (39), 1992
- Bowles, Gloria and Renate Duelli Klein. "Introduction: Theories of Women Studies and the Autonomy/Integration Debate," Theories of Women's Studies. (Ed. G.Bowles and R.D. Klein) Routledge, London; 1983

- Butler, Sandra and Claire Wintram. Feminist Groupwork. Sage Publications, London: 1991
- Caporal, Beirnard. Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını .T.Is Bankası Kültür Yayını, tisa Mat..., Ankara:1982
- Coward, Rosalind. Kadınlik Arzuları: Günümüzde Kadın Cinselliği. Ayrıntı Yayınevi. İstanbul 1989..
- Cameron, Catherine. "Adult Education as a Force Toward Social Equity", Adult Education Quarterly, Vol. 37, No.3, Spring, 1987, 173-178
- Carlson, Rae. "Understanding Women Implications for Personality Theory and Research," Women and Achievement Social and Motivational Analyses. (Ed M.T Schuch, S.S Tangri, L.W.Hottman) Hemisphere Publishing, Washington : 1975.
- Charlton, S.Ellen. Women in Third World Development.Westview Press Inc., London: 1984
- Chabaud, Jacqueline. The Education and Advancement of Women. Unesco. Paris: 1970
- CEAAL. Growing Together:Women, Feminism and Popular Education. Isis International Book Series, 1988/1.
- Condor, Susan. "Sex role beliefs and traditional women: feminist and intergroup perspectives," Feminist Social Psychology: Developing Theory and Practice. (Ed.s. Wilkinson) Open Uni. Press. Milton Keynes:1986
- Cook, Judith A and M.M.Fonow. "Knowledge and Women's Intests: Issues of Epistemology and Methology in Feminist Sociological Research," Feminist Research Methods. (Ed.Joyce McCarl Nielsen) Westview Press, London: 1990
- Citci, Oya. Kadın Sorunu ve Kamu Görevlisi Kadınlar.TODAİE Yayını, Ankara: 1982.
- CYDD (Çağdas Yaşamı Destekleme Derneği). Çağdas Kültürümüz Olgular Sorunlar (Derleme) Cēm Yay., İstanbul: 1991
- Darkenwald, Fordon G. and Charon B. Meriam.Adult Education Foundations of Practice. Harper and Row Pub. Inc., 1982.
- Doğramacı, Emel. Türkiye'de Kadınının Dünü ve Bugünü. T.Is Bankası Kültür Yayını, Ankara: 1989.
- Doltaş, Dilek. "Batı'daki Feminist Kuramlar ve 1980 Sonrası Türk Feminizmi," Türkiye'de Kadın Olgusu. (Ed. Necla Arat) Say Yay., Ist: 1992

Dönmez, Ali. (Cev.) "Cinsiyet Rollerini," A.U. Eğitim Bilimleri Dergisi. Cilt 22, Sayı: 2, 1989.

Ecevit, Yıldız. "Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emegi," Yapıt (Toplumsal Araştırmalar Dergisi, Kadın Sorunu Özel Sayısı. Sayı:9 Ankara:1985.

———. "Türkiye'de Disiplinlerarası Kadın Çalışmalarına Yönelik Bir değerlendirme," TSBD III. Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Özetleri, 21-23 Ekim 1992.

Ertürk Yakın. Women and Development in Turkey: Issues, Patterns and Constrains. (Teksir), FAO, Ürdün: 1989.

Finger, Matthias. "New Social Movements and Their Implications For Adult Education," Adult Education Quarterly. Vol.40 Number 1, 1989. 15-22

Firestone, Shulamith. Cinselliğin Diyalektiği. Payel, İstanbul: 1979

Freire, Paulo. Ezilenlerin Pedagojisi. Ayrıntı Yay., İstanbul: 1991

Fox Keller, Evelyn. Gender and Science: Feminist Research Methods. (Ed. Joyce mcCarl Nielsen) Westview Press, London: 1990

Freedman, Jonethan L., David O Sears, J. Merrill Carlsmith. Sosyal Psikoloji, Ara Yay., İstanbul:1989

Geray, Cevat. Halk Eğitimi. A.U Eğitim Bilimleri Fakültesi No.73. Ankara: 1978.

Gök, Fatma. "Türkiye'de Eğitim ve Kadınlar, "Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'si. İletişim. İstanbul:1990/a

———. Toplumumuzda Kadının Değişen Rolü ve Yetişkin Eğitimi. Yayınlanmamış Bildiri (Eğitim Bilimleri Kongresi) 1990/b.

Harding, Sarrıra. Feminism and Methodology. Bloomington:Indiana University Press: 1987.

Hartman, Heidi. "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: towards a more progressive union," Women and Revolution. (Ed., L. Sargent, Boston, Southand Press:1981.

Horney, Karen. Kadın Ruhbilimi. Payel Yayınevi. İstanbul: 1986.

Humm, Maggie. The Dictionary of Feminist Theory. Harvester Wheatsheaf, N.Y, London, 1989.

Jarvis, Peter. "Meaningful and Meaningless Experience: Towards an Analysis of Learning from Life," Adult Education Quarterly, Vol. 37 1987. 164-172.

Jutz, Jeff Zacharakis. "Post Freirean Adult Education: A Question of Empowerment and Power," Adult Education Quarterly Vol. 39, 1988 41-47.

Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: 1982.

———. H.Gökmen ve N. Koyuncu. (ceviri) "Etnografik Tekniklerin Eğitim Araştırmalarında Kullanımı," Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 15, 1:165-282. Ankara: 1982.

Kandiyoti, Deniz. "Sex Roles and Social Change: A Comparative Appraisal of Turkey's Women", Women and National Development. Wellesley Committee (Der.) Chicago, Univ, of Chicago press. 1977.

———. "Ataerkil Ürüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar", Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'si. İletişim. İstanbul:1990

———. "Kadınlarda Psiko Sosyal Değişim. Kuşaklar Arasında Bir Karşılaştırma. Türk Toplumunda Kadın. TSBD Yayını, Ankara:1982.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. İnsan, Aile, Kültür İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990

———. Türkiye'de Çocukun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı, "Türk Toplumunda Kadın. TSBD Yay., Ankara: 1982.

———. "Modernity and the Role of Women in Turkey," Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, no. 3, İstanbul:1975.

Kazgan, Gülten. "Türkiye'de Kadın Eğitimi ve Kadın Çalışması," Toplum ve Bilim: Sayı:5. 1978

Kilian, Angela. "Conscientisation: An Empowering, Nonformal Education Approach for Community Health Worker," Community Development Journal. v. IV, 1992.

Kıray, Mübeccel. "Küçük Kasaba Kadınları, "Türk Toplumunda Kadın. TSBD Yay., Ankara: 1982.

Klein, Duelli Renate. "How to do want we want to do thoughts about feminist methodology," Theories of Women's Studies. (Ed., Bowles and Klein), Routlege, N. Y.:1983.

Knowles, M.S., The Modern Practice of Adult Education: From

- Pedagogy to Androgogy. Chicago: Follet, 1980.
- Kramarae, Cheri and Paula Treichler. Feminist Dictionary. Pandora Press, Boston, London: 1985.
- Kulebi, Ahmet. Grup Dinamiğinde İnsan Davranışı. Bilim Yay., Ankara: 1986.
- Lather, Patti. Getting Smart Feminist Research and Pedagogy with/in the Postmodern, Routledge, London, N. Y.:1991.
- Lowe, John. Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış. Unesco. Ankara.1985
- Mies, Maria. M. "Towards a methodology for feminist research," Theories of Women Studies. (Ed. Bowles and Klein) Routledge, London; 1983
- Millet, Kate. Cinsel Politika. Payel, Istanbul: 1973.
- Michel, Anree. Feminizm. Kadın Cevresi Yay., Istanbul: 1984.
- Mitchel, Juliet. Kadınlık Durumu. Kadın Cevresi Yay., Istanbul:1985
- . Kadın ve Psikanaliz. Yaprak Yay., Ankara: 1985.
- . ve A. Oakley. Kadın ve Eşitlik. Kaynak Yay. Ankara: 1984.
- Nielsen, Joyce McCarl. (Ed). Feminist Research Methods. Exemplary Readings in the Social Sciences. Westview Press. London: 1990
- Oakley, Ann "Interviewing Women a Contradiction in Terms," Doing Feminist Research. Routledge London: 1981
- Oner, Uğur. "Grup Yasantısının Üniversite Öğrencilerinin İnsan Doğası Anlayışına Etkisi," A.U. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt: 24, Sayı: 1 1991.
- . "Uygulamalı Grup Etkileşimi Dersi İle İlgili Öğrenci İzlenimlerinin Değerlendirilmesi," A.U.Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 21, Sayı:1-2, 1988.
- Ozbay, Ferhunde. "Kırsal Yörelere Kadının Statüsü, İsticüne Katılımı ve Eğitimi Durumu, AITIA Yönetim Bilimleri Dergisi. 1979.
- . "Kadının Evici ve Evdışı Uğraşlarında Değişme," Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'si. İletişim, Istanbul: 1990.

Ramazanoglu, Caroline. "On Feminist Methodology: Male Reason Versus Female Empowerment," Sociology. Vol.26, No.2 207-212, 1992.

Reinharz, Shulamit. "Experiential Analysis: A Contribution to Feminist Research," Theories of Women Studies. (ed. Klein and Bowles) Routledge, London and New York:1983, 162-192.

Romero Rocio, "Feminism and popular Education," Growing Together: Women, Feminism and Popular Education. ISIS International, 1988, 13-19.

Rosaldo, Michele Zimbalist and L. Lamphere (ed.). Women Culture and Society. California Stanford Uni. Press: 1974.

Rowbotham, Sheila. The Past Before Us. Feminism in Action Since the 1960 s. Penguin Books. London: 1989,1990

Sabbah, Fetna Ayt. İslam'ın Bilinçaltında Kadın. Ayrıntı Yay., İstanbul, 1992.

Segal, Lynne. Ağır Çekim. Değişen Erkeklikler. Değişen Erkekler. Ayrıntı Yay., İstanbul: 1992.

Sirman, Nüket. "Köy Kadınının Aile ve Evlilikte Güçlenme Mücadelesi," Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'si. İletişim. İstanbul: 1990

———. "Ünsöz, Coward'ın Actığı Yol," Kadınlık Arzuları: Günümüzde Kadın Cinselliği. Ayrıntı, İstanbul:1989.

Spring, Joel. Uzgtır Eğitim. Ayrıntı Yay.,İstanbul: 1991.

Stanage, Sherman M. "Unrestraining Liberty: Adult Education and Empowerment of Persons," Adult Education Quarterly. Vol. 36, No.3, Spring 86, p.123-129.

Stanley, Liz.(ed.) Feminist Praxis. Research, Theory and Epistemology in Feminist Sociology. Routledge, London and N.Y., 1990.

Stanley, Liz and Sue Wise, "Method, Methodology and Epistemology in Feminist Research Process," Feminist Praxis. Research, Theory and Epistemology in Feminist Sociology. Routledge, N. Y: 1990.

Rutenberg, Taly. "Learning Women's Studies," Theories of Women's Studies. (Ed. Bowles and Klein) Routledge, London: 1983.

Tan, Mine. Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi. T.İş Bankası Kültür Yay., Ankara: 1979.

Tekeli, Sirin. Kadın ve Siyasal Toplumsal Hayat. Birikim Yay.,

Istanbul: 1982

Tekeli, Sirin. Kadınlar İçin. Alan Yay, İstanbul: 1988.

———. (Derleyen) Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'si. İletişim, İstanbul:1990.

———. "Bilimlerde Metodolojinin Kadın Bakış Açısından İrdelenmesi," Türkiye'de Kadın Olgusu. (Ed. Necla Arat) Say Yay., İstanbul: 1992

Tekin, Meral. "Türkiye'de Fırsat Eşitliği Açısından Teknik Eğitimde Cinsiyete Dayalı Farklılaşma," Eğitim ve Bilim. Sayı:68, Ankara: 1988

Tokgöz, Oya. Siyasal Haberleşme ve Kadın. SBF Yayını, Ankara: 1979

Timur, Serim. "Türkiye'de Aile Yapısının Belirleyicileri," Türk Toplumunda Kadın. TSBD Yay., Ankara: 1982.

Türk Sosyal Bilimler Derneği. Türk Toplumunda Kadın. Derleyen: Nermin Abadan-Unat. Ankara: 1982

———. Türkiye'de Ailenin Değişimi. Toplumbilimsel Araştırmalar. Ankara: 1984.

———. Toplumsal Ekonomik ve Siyasal Yaşamda Kadın. (Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisinden Seçmeler 3). Ankara: 1986.

Unesco. Women Education Equality. The Unesco, Paris: 1975.

———. Adult Education Information Notes 4. Paris: 1984.

Usher, Robin. "Locating Experience in Language: Towards A Poststructuralist Theory and Experience," Adult Education Quarterly. Vol. 40, Number: 1, 1989. 23-32.

Viezzler, Moema. "Workshop on Popular Education with Women," Growing Together: Women, Feminism and Populae Education. ISIS International 1988: 19-31.

Westkott, Marcia. "Feminist Criticism of Social Sciences," Feminist Research Methods. (Ed.J.Mc Carl Nielsen) Westview Press, London:1990

———. "Women Studies as a Strategy for Change Between Criticism and Vision," Theories Women's Studies. (Ed. Bowles and Klein). Routledge, London: 1983.

Wilkinson, Sue. "Sighting Possibilities: Diversity and Commonality in Feminist Research," Feminist Social Psychology: Developing Theory and Practice. (Ed.S. Wilkinson) Open University Press. Milton Keynes: 1986.

(Ek 2)

1. Grupta bir kadın olarak kendinizle ilgili öğrendiğiniz en önemli şeyler nelerdir?
2. Grup yaşantısı içerisinde ne tür kararlar verdiniz?
3. Tartıştığımız konuların gündelik yaşamınızla anlamlı bir ilişki içinde olduğu kanısında mısınız? Açıklarmısınız?
4. Bu gruptan alıp günlük yaşamınızda en çok uygulamak istediğiniz şey ne olabilir?
5. Gruptan pek de yarar sağlayamadığınız kanısında iseniz, bu duygunuza ne katkıda bulundu ve bunda sizin bir rolünüz oldu mu?
6. Eğer bu grup yaşantısına geri dönebilseydiniz neleri tartışmak isterdiniz?
7. Grup yaşantısına etkin bir biçimde katıldığınız kanısında mısınız?
8. Böyle bir gruba daha önce katılsaydınız sizin için yaşam daha bir kolaylaşır mıydı?
9. Grupta herkesin kendini olduğu gibi ortaya koyduğuna inanıyor musunuz?
10. Grupta yargılarınızla çelişen görüşleri kabul etmeye zorunlu hissettiniz mi? Açıklayınız.
11. Grupta yaratılan ortam gerçek yaşamdan kopuktur. Ne dersiniz?

(Ek 1)

KİMLİK FORMU

1. Adı, Soyadı:.....
2. Çalışma Durumunuz:
Ev Kadını () Emekli () Çalışıyor ()
3. Doğum Tarihiniz:.....
4. Medeni Durumunuz: Evli () Bekar ()
5. Çocuğunuz Var mı?: Evet () Hayır ()
6. Eşinizin Mesleği:
Eğitim Durumu :
7. Doğum Yeriniz :
Köy ve Kasaba () İlçe Merkezi () Kent ()
8. Eğitim Durumunuz:.....
9. Herhangi bir dernek, kulüp ya da partide aktif olarak çalışıyor musunuz?
() Hayır
() Evet ise belirtiniz.....
10. Yalnız olarak daha çok kimleri ziyaret edersiniz?
() Komsu
() Akraba, hısım
() Kadın ahablar
() Başka. Belirtiniz.....
11. Aile içinde aşağıdaki konularda kararları daha çok kim verir?

	Daha çok <u>Eşiniz</u>	Daha çok <u>Siz</u>	<u>Ortak</u>
1. Koç çocuk sahibi olma konusunda	()	()	()
2. Doğum Kontrolü kullanma konusunda	()	()	()
3. Çocukların eğitimi ve disiplini konusunda	()	()	()
4. Çocuklara ne kadar harçlık verileceği konusunda	()	()	()
5. Ev içinde yapılacak pahalı alışveriş konusunda.....	()	()	()
6. Eğlence yerlerine gitme konusunda	()	()	()
7. Seyahat ve tatil kararları	()	()	()
8. Günlük alışveriş kararları	()	()	()

12. Kulüp toplantılarına katılmanız konusunda eşinizin tavrı nedir?

- Üzendirirdi
- Çekimser kaldı
- Karsı çıktı

13. Bu toplantılara katılma konusunda engelleriniz var mı?

- Hayır
- Evet ise neler?
 - Çocuk bakımı
 - Eşin tepkisi
 - Çevre baskısı
 - Mali yük
 - Zaman darlığı
 - Başka. Belirtiniz.....

14. Bu kulübe hangi beklentiye üye oldunuz?

- Bos zaman değerlendirme
- Yeni sosyal ilişkiler kurma
- Bir şeyler öğrenmek
- Kadın ve kadın sorunları ile ilgili olduğunuz için
- Başka. Belirtiniz.....

SUMMARY

This study is a result of groupwork made in the "Cankaya Belediyesi 100. Yıl Kultur Evi". This investigation was done to construct an educational foundation to raise the consciousness (empowerment) of women.

The following questions were try to be answered.

1.) What are the outcomes of the groupwork with respect to personal development?

2.) What are the outcomes of groupwork with respect to group transformation?

3.) What are the results of groupwork as a problem determining education?

This groupwork produced conclusions concerning persons and group transformation. In this process personal development infused with group growth.

In this group process to express oneself is directed to the definition of problems. Each woman was encouraged to make realistic plans which will help to her to feel well. Similarly the group was encouraged to found a women club as an attraction center for the women of the district of common problems.